

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Кафедра публічного адміністрування у сфері цивільного захисту

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО
ЗАХИСТУ**

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

Харків 2022

Державне регулювання у сфері цивільного захисту: конспект лекцій / Укладачі В.М. Попов, С.М. Домбровська, О.І.Крюков – Х. : НУЦЗУ, 2022.-58 с.

Конспект лекцій є складовою частиною методичного забезпечення при вивченні навчальної дисципліни «Державне регулювання у сфері цивільного захисту» магістерської підготовки за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування».

Конспект лекцій орієнтовано на здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування». Він також буде корисним для державних службовців, посадових осіб органів місцевого самоврядування, а також курсантам, студентам, ад'юнктам, аспірантам та викладачам вищих навчальних закладів.

© НУЦЗ України, 2022

ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ

Єдина державна система цивільного захисту – сукупність органів управління, сил і засобів центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, виконавчих органів рад, підприємств, установ та організацій, які забезпечують реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту.

Органи управління цивільного захисту – органи виконавчої влади, виконавчі органи рад та їх структурні підрозділи, призначені для безпосереднього керівництва діяльністю у сфері цивільного захисту відповідно до компетенції.

Публічне управління – цілеспрямований організаційний та регулюючий вплив держави на стан і розвиток суспільних процесів, свідомість, поведінку громадянина з метою реалізації функцій держави, відображених у Конституції та законодавчих актах, шляхом запровадження державної політики, виробленою політичною системою та законодавчо закріпленою через діяльність органів державної влади, наділених необхідною компетенцією.

Сили цивільної безпеки – аварійно-рятувальні формування, спеціалізовані служби та інші формування цивільного захисту, призначені для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації надзвичайних ситуацій.

Засоби цивільного захисту – протипожежна, аварійно-рятувальна та інша спеціальна техніка, обладнання, механізми, прилади, інструменти, вироби медичного призначення, лікарські засоби, засоби колективного та індивідуального захисту, які призначені та використовуються під час виконання завдань цивільного захисту.

Надзвичайна ситуація – обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності;

Аварія – небезпечна подія техногенного характеру, що спричинила ураження, травмування населення або створює на окремій території чи території суб'єкта господарювання загрозу життю або здоров'ю населення та призводить до руйнування будівель, споруд, обладнання і транспортних засобів, порушення виробничого або транспортного процесу чи спричиняє наднормативні, аварійні викиди забруднюючих речовин та інший шкідливий вплив на навколишнє природне середовище.

Зона надзвичайної ситуації – окрема територія, акваторія, де сталася надзвичайна ситуація.

Зона можливого ураження – окрема територія, акваторія, на якій внаслідок настання надзвичайної ситуації виникає загроза життю або здоров'ю людей та заподіяна шкода майну.

Реагування на надзвичайні ситуації та ліквідація їх наслідків – скоординовані дії суб'єктів забезпечення цивільного захисту, що здійснюються відповідно до планів реагування на надзвичайні ситуації, уточнених в умовах конкретного виду та рівня надзвичайної ситуації, і полягають в організації робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, припинення дії або впливу небезпечних факторів, викликаних нею, рятування населення і майна, локалізації зони надзвичайної ситуації, а також ліквідації або мінімізації її наслідків, які становлять загрозу життю або здоров'ю населення, заподіяння шкоди території, навколишньому природному середовищу або майну.

Ліквідація наслідків надзвичайної ситуації – проведення комплексу заходів, що включає аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи, які здійснюються у разі виникнення надзвичайної ситуації і спрямовані на припинення дії небезпечних факторів, рятування життя та збереження здоров'я людей, а також на локалізацію зони надзвичайної ситуації.

Координаційні органи – державна, регіональні, місцеві комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій, комісії з питань надзвичайних ситуацій суб'єктів господарювання, державна, регіональні, місцеві та об'єктові спеціальні комісії з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, що утворюються для координації діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, пов'язаної з цивільним захистом.

Евакуація – організоване виведення чи вивезення із зони надзвичайної ситуації або зони можливого ураження населення, якщо виникає загроза його життю або здоров'ю, а також матеріальних і культурних цінностей, якщо виникає загроза їх пошкодження або знищення.

Першочергові заходи з ліквідації наслідків НС – оперативне здійснення організаційно-технічних та інших невідкладних заходів, спрямованих на забезпечення мінімальних потреб життєзабезпечення населення, яке постраждало внаслідок НС.

Аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи – роботи, спрямовані на пошук, рятування і захист населення, уникнення руйнувань і матеріальних збитків, локалізацію зони впливу небезпечних чинників, ліквідацію чинників, що унеможливають проведення таких робіт або загрожують життю рятувальників.

Аварійно-рятувальна служба сукупність організаційно об'єднаних органів управління, сил та засобів, призначених для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;

Тема 1. Передумови виникнення суспільної потреби цивільного захисту. Становлення та розвиток системи Цивільного захисту

17 лютого 1863 р. був створений «Міжнародний Комітет допомоги пораненим», який пізніше був перетворений у «Міжнародний комітет червоного хреста» (МКЧХ). У 1864 р. прийнято «Конвенцію про поліпшення долі поранених в діючих арміях», яка поклала початок міжнародному гуманітарному праву. У 1899 р. в Гаазі була підписана конвенція, яка розширила принципи Женевської конвенції 1864 р. відносно війни на морі. У 1906 р. Положення конвенції були вдосконалені й доповнені.

У 1907 р. IV Гаазька конвенція визначила категорію комбатантів (воїнів бійців, які брали участь у бойових діях), і некомбатантів (осіб, які не беруть участь в бойових діях, але забезпечують армію, до них відносяться військові артисти, інтенданти та ін.). За цією Конвенцією комбатантів і некомбатантів беруть у полон. Їм привласнюється і забезпечується статус військовополонених, вони користуються особливим положенням у полоні. Ці три конвенції були підтверджені й розширені в 1929 р.

Величезні втрати в Другій світовій війні змусили світове співтовариство прийняти Декларацію прав людини (Хартію прав людини) яка зобов'язала держави, що підписали її, гарантувати «кожній людині право на життя», а також «право на працю, на вільний вибір роботи, на справедливий й сприятливий умови праці». 12 серпня 1949 р. були прийняті чотири Женевські конвенції, у яких ООН зобов'язала держави, що ведуть війну, дотримуватись норм гуманізму і порядку їх реалізації: «Про поліпшення долі поранених і хворих в діючих арміях», «Про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, які потерпіли корабельну аварію у складі збройних сил на морі», «Про поводження з військовополоненими», «Про захист цивільного населення під час війни».

У липні 1977 р. в Женеві було прийнято Додаткові Протоколи до Женевських конвенцій 1949 р. Починаючи з цього часу, ці тексти стали загальним надбанням, на які можна покластися в певних обставинах і які необхідно знати як фахівцям, так і всьому цивільному населенню.

За основу в Женевських конвенціях береться принцип поваги до людської особистості й людської гідності. Конвенціями висувуються вимоги: осіб, які не беруть безпосередньої участі у воєнних діях, а також осіб, не дієздатних внаслідок хвороби, поранення, взяття в полон чи внаслідок іншої причини – потрібно поважати, надавати захист від наслідків війни, а також усім, хто потребує, надавати необхідну допомогу чи необхідний догляд. Через додаткові протоколи цей захист по-ширюється на кожну особу, яка постраждала через збройний конфлікт.

Уперше можливість дезорганізації тилу з'явилася в роки світової війни 1914–1918 рр., коли в ході воєнних дій знайшла застосування бойова авіація, здатна наносити удари по населених пунктах у тилу противника. Ця обставина викликала необхідність організації захисту великих міст від ударів з повітря. Поряд з активними заходами проти-повітряної оборони, здійснюваної військами, до участі в заходах, покликаних забезпечити захист населення і промислових підприємств від нападу з повітря і швидку ліквідацію наслідків авіаційних нальотів, почали залучати

населення. Це привело до створення систем місцевої протиповітряної оборони, що спирається на мирне населення міст.

У Радянському Союзі фундамент цивільної оборони – до 1961 р. вона називалася місцевою протиповітряною обороною (МППО) – почав закладатися в перші ж роки встановлення Радянської влади. Спираючись на досвід громадянської війни і зростаюче військово-повітряне значення авіації, Радянський уряд, починаючи з 1925 р. видав ряд постанов, спрямованих на створення і зміцнення протиповітряної оборони країни.

4 жовтня 1932 р. Рада Народних Комісарів затвердила нове Положення про протиповітряну оборону Союзу РСР, відповідно до якого місцева протиповітряна оборона була виділена в самостійну складову частину всієї системи протиповітряної оборони Радянської держави. З цієї дати прийнято відраховувати початок існування загальносоюзної МППО, спадкоємницею якої стала Цивільна оборона СРСР.

Цивільна оборона являла собою систему загальнодержавних оборонних заходів, здійснюваних з метою захисту населення і народного господарства в надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного часу, підвищення стійкості функціонування об'єктів народного господарства, а також проведення рятувальних та інших невідкладних робіт при ліквідації наслідків стихійних лих, аварій (катастроф) і у вогнищах ураження.

3 лютого 1993 р. було прийнято Закон України № 2974-12 «Про цивільну оборону України», згідно з яким у країні створювалася державна система органів управління і засобів захисту населення від наслідків НС техногенного, природного й воєнного характеру.

28 жовтня 1996 р. Указом Президента України було відкрито нову сторінку в розвитку Цивільної оборони України – утворено Міністерство України з питань НС і у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи.

3 серпня 1998 р. постановою Кабінету Міністрів України № 1198 затверджено Положення про Єдину державну систему запобігання і реагування на НС техногенного й природного характеру (ЄДС НС), яка мала завдання щодо запобігання і реагування НС мирного часу, але без залучення цивільного населення для захисту від наслідків НС.

2 жовтня 2012 р. Верховною Радою України прийнято Кодекс Цивільного захисту України, який вступив у дію з 1 липня 2013 р.

Тема 2. Система державного управління у сфері Цивільного захисту. Правова основа та юридичний статус системи Цивільного захисту країни

Кожен громадянин відповідно до Конституції України має право на захист свого життя і здоров'я від наслідків аварій, катастроф, стихійного лиха, застосування зброї та на вимогу гарантованого забезпечення реалізації цього права від органів виконавчої влади, керівників підприємств, організацій, установ незалежно від форм власності та підпорядкування.

Цивільний захист – це функція держави, спрямована на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних

ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час і в особливий період.

Метою державної політики у сфері цивільного захисту є зниження ризику і пом'якшення наслідків надзвичайних ситуацій, підвищення гарантованого рівня безпеки особистості, суспільства та навколишнього середовища в межах показників прийнятної ризику.

Правовою основою цивільного захисту є Конституція України. Зокрема ст. 3 Конституції України декларує: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю».

До правової основи відноситься Кодекс Цивільного захисту населення України, що вступив у дію з 1 липня 2013 р., інші закони України, а також акти Президента України та Кабінету Міністрів України.

Цивільний захист забезпечується з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про основи національної безпеки України», суб'єктами, уповноваженими захищати населення, території, навколишнє природне середовище і майно, згідно з вимогами цього Кодексу – у мирний час, а також в особливий період – у межах реалізації заходів держави щодо оборони України.

В особливий період єдина державна система цивільного захисту функціонує відповідно до зазначеного Кодексу та з урахуванням особливостей законів України «Про правовий режим воєнного стану», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», а також інших нормативно-правових актів.

Кодекс Цивільного захисту населення України розкриває суть нової державної політики у сфері національної безпеки. Нова ідеологія протидії катастрофам і надзвичайним ситуаціям передбачає об'єднання всіх компонентів захисту населення і територій. Відповідно до Кодексу ***Цивільний захист здійснюється за такими принципами:***

- 1) гарантування та забезпечення державою конституційних прав громадян на захист життя, здоров'я і власності;
- 2) комплексного підходу до вирішення завдань цивільного захисту;
- 3) пріоритетності завдань, спрямованих на рятування життя та збереження здоров'я громадян;
- 4) максимально можливого, економічно обґрунтованого зменшення ризику виникнення надзвичайних ситуацій;
- 5) централізації управління, єдиноначальності, підпорядкованості, статутної дисципліни Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, аварійно-рятувальних служб;
- 6) гласності, прозорості, вільного отримання та поширення публічної інформації про стан цивільного захисту, крім обмежень, встановлених законом;
- 7) добровільності – у разі залучення громадян до здійснення заходів цивільного захисту, пов'язаних з ризиком для їхнього життя і здоров'я;
- 8) відповідальності посадових осіб органів державної влади й органів місцевого самоврядування за дотримання вимог законодавства з питань цивільного захисту;
- 9) виправданого ризику та відповідальності керівників сил цивільного захисту і забезпечення безпеки під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту здійснюється Єдиною державною системою цивільного захисту, яка складається з функціональних і територіальних підсистем і їх ланок. Ця система створюється з метою забезпечення реалізації державної політики, спрямованої на забезпечення безпеки та захисту населення і територій, матеріальних і культурних цінностей, довкілля від негативних наслідків надзвичайних ситуацій у мирний час та особливий період.

Основні завдання Єдиної державної системи цивільного захисту:

- прогнозування й оцінка соціально-економічних наслідків НС;
- розробка та здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню НС;
- створення, збереження і раціональне використання матеріальних ресурсів, необхідних для запобігання НС;
- оповіщення населення про загрозу та виникнення НС, своєчасне інформування про обстановку та вжиті заходи;
- організація захисту населення і територій у разі виникнення НС;
- проведення рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків НС та організація життєзабезпечення постраждалого населення;
- здійснення нагляду і контролю у сфері цивільного захисту;
- надання оперативної допомоги населенню в разі виникнення несприятливих побутових або нестандартних ситуацій;
- навчання населення способам захисту в разі виникнення НС і побутових нестандартних ситуацій;
- міжнародне співробітництво у сфері цивільного захисту.

Єдина система цивільного захисту складається із постійно діючих підсистем: територіальних і функціональних. *Територіальні під-системи* створюються в адміністративних одиницях, на території міст і областей. *Функціональні підсистеми* створюються в міністерствах і відомствах.

Кожна підсистема має чотири рівні: *загальнодержавний, регіональний, місцевий і об'єктовий*. До складу підсистеми входять: органи управління; сили та засоби; резерви матеріальних і фінансових ресурсів; системи зв'язку, оповіщення та інформаційного забезпечення.

Єдина державна система залежно від масштабів і особливостей надзвичайної ситуації, що прогнозується або виникла, функціонує в режимах:

- повсякденного функціонування; підвищеної готовності; надзвичайної ситуації;
- надзвичайного стану.

Загальне керівництво ЄС ЦЗ здійснює Кабінет міністрів України. Начальником ЦЗ України є Прем'єр-міністр України.

Безпосереднє керівництво діяльністю ЄС ЦЗ покладається на спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань ЦЗ – Державну службу надзвичайних ситуацій (ДСНС). Керівник цього органу є заступник начальника ЦЗ України. Керівництво територіальними підсистемами ЄС ЦЗ здійснюють органи виконавчої влади в областях і містах.

Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань цивільного захисту – ДСНС: забезпечує реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту; контролює організацію здійснення заходів щодо захисту населення і територій від НС усіма органами виконавчої влади, підприємствами й

установами незалежно від форми власності; перевіряє наявність і готовність до використання засобів індивідуального та колективного захисту, майна ЦЗ, їх утримання та облік; забезпечує нагляд за дотриманням вимог стандартів, нормативів і правил у сфері цивільного захисту; з'ясовує причини виникнення НС, невиконання заходів із запобігання цим ситуаціям; здійснює нормативне регулювання у сфері цивільного захисту, у тому числі з питань техногенної та пожежної безпеки; здійснює інші заходи, передбачені законом.

ДСНС здійснює свої повноваження через територіальні органи відповідно до адміністративно-територіального поділу, районів включно.

Органи управління за функціональним призначенням поділяються на: координуючі, постійні й органи повсякденного управління.

Координуючими органами, що забезпечують координацію діяльності виконавчої влади у сфері цивільного захисту, є:

а) на загальнодержавному рівні – Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет міністрів України, що створює Державну комісію з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій (ТЕБ і НС);

б) на регіональному рівні – комісії з ТЕБ і НС, держадміністрацій областей;

в) на місцевому рівні – комісії з ТЕБ і НС районних державних адміністрацій;

г) на об'єктовому рівні – комісії з НС об'єкта.

Державні, регіональні, місцеві й об'єктові комісії забезпечують безпосереднє керівництво реагуванням на надзвичайну ситуацію на відповідному рівні.

Постійними органами управління є ДСНС, територіальні органи ДСНС, органи виконавчої влади на відповідному рівні та уповноважені підрозділи цих органів (управління, відділи) з питань надзвичайних ситуацій і цивільного захисту населення, а на об'єктовому рівні – підрозділ (відділ, сектор) або спеціально призначені особи з питань надзвичайних ситуацій.

Органами повсякденного управління є: центри управління в НС, оперативно-чергові служби уповноважених органів з питань НС і захисту населення усіх рівнів; диспетчерські служби центральних і місцевих органів виконавчої влади, державних підприємств, організацій, установ.

До сил цивільного захисту належать: оперативно-рятувальна служба цивільного захисту; аварійно-рятувальні служби; формування цивільного захисту; спеціалізовані служби цивільного захисту; пожежно-рятувальні підрозділи (частини); добровільні формування цивільного захисту.

Основними завданнями сил цивільного захисту є:

1) проведення робіт і вжиття заходів щодо запобігання надзвичайним ситуаціям, захисту населення і територій від них;

2) проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;

3) гасіння пожеж;

4) ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій в умовах екстремальних температур, задимленості, загазованості, загрози вибухів, обвалів, зсувів, затоплень, радіоактивного, хімічного забруднення та біологічного зараження, інших небезпечних проявів;

5) проведення піротехнічних робіт, пов'язаних із знешкодженням вибухонебезпечних предметів, що залишилися на території України після воєн, сучасних боєприпасів і підривних засобів (крім вибухових пристроїв, що

використовуються в терористичних цілях), крім територій, які надані для розміщення та постійної діяльності військових частин, військових навчальних закладів, підприємств та організацій Збройних Сил України, інших військових формувань;

6) проведення вибухових робіт для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій і ліквідації їх наслідків;

7) проведення робіт щодо життєзабезпечення постраждалих;

8) надання екстреної медичної допомоги постраждалим у районі надзвичайної ситуації і транспортування їх до закладів охорони здоров'я;

9) здійснення перевезень матеріально-технічних засобів, призначених для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій і надання гуманітарної допомоги постраждалим внаслідок таких ситуацій;

10) надання допомоги іноземним державам щодо проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

11) проведення аварійно-рятувального обслуговування суб'єктів господарювання та окремих територій, на яких існує небезпека виникнення надзвичайних ситуацій.

Тема 3. Надзвичайні ситуації природного, техногенного і суспільно-політичного характеру

Надзвичайна ситуація – порушення нормальних умов життя і діяльності людей на об'єкті або території, спричинене аварією, ката-строфою, стихійним лихом чи іншою небезпечною подією, яка призвела або може призвести до загибелі людей і значних матеріальних втрат.

Під час НС потенційні небезпеки проявляються в більшій кількості та з більшою ймовірністю, що призводить до масштабних негативних наслідків.

Умови виникнення НС:

1. Наявність джерела небезпеки (вибухових, отруйних, радіоактивних речовин та ін.).

2. Дії чинників, що уражають у разі прояву небезпек (викид газу, вибух, займання).

3. Знаходження в зоні дії уражаючих факторів людей, сільськогосподарських тварин.

Відповідно до Кодексу цивільного захисту України надзвичайні ситуації класифікуються за характером походження, ступенем поширення, розміром людських втрат і матеріальних збитків.

Надзвичайні ситуації класифікують за різними ознаками. Відповідно до причин походження подій, що можуть зумовити виникнення НС на території України, розрізняються:

Надзвичайні ситуації техногенного характеру – транспортні аварії (катастрофи), пожежі, аварії з викидом небезпечних речовин, руйнуванням споруд і будівель, аварії на інженерних мережах і спорудах життєзабезпечення, гідродинамічні аварії на греблях, дамбах тощо.

Надзвичайні ситуації природного характеру – небезпечні геологічні, метеорологічні, гідрологічні морські та прісноводні явища, деградація ґрунтів чи надр, природні пожежі, зміна стану повітряного басейну, інфекційна захворюваність людей, сільськогосподарських тварин, масове ураження сільськогосподарських рослин хворобами чи шкідниками, зміна стану водних ресурсів і біосфери тощо.

Надзвичайні ситуації соціально-політичного характеру, пов'язані з протиправними діями терористичного й антиконституційного спрямування: здійснення або реальна загроза терористичного акту (збройний напад, захоплення і затримання важливих об'єктів, ядерних установок і матеріалів, систем зв'язку та телекомунікацій, напад чи замах на екіпаж повітряного або, морського судна), викрадення (спроба викрадення) чи знищення суден, захоплення заручників, встановлення вибухових пристроїв у громадських місцях, викрадення або захоплення зброї, виявлення застарілих боєприпасів тощо.

Надзвичайні ситуації воєнного характеру, пов'язані з наслідками застосування зброї масового ураження або звичайних засобів ураження, під час яких виникають вторинні фактори ураження населення внаслідок зруйнування атомних і гідроелектричних станцій, складів і сховищ радіоактивних і токсичних речовин та відходів, нафто-продуктів, вибухівки, транспортних та інженерних комунікацій тощо.

Відповідно до територіального поширення, обсягів заподіяних або очікуваних економічних збитків, кількості людей, які загинули, за класифікаційними ознаками визначаються чотири рівні надзвичайних ситуацій: загальнодержавний, регіональний, місцевий та об'єктовий.

До загальнодержавного рівня відносяться надзвичайні ситуації, які розвиваються на території двох і більше областей або загрожує транскордонним перенесенням, а також у разі, коли для її ліквідації необхідні матеріальні та технічні ресурси в обсягах, що перевищують власні можливості окремої області.

До регіонального рівня відноситься надзвичайна ситуація, яка розгортається на території двох і більше адміністративних районів (міст обласного значення) областей або загрожує перенесенням на територію суміжної області України, а також у разі, коли для її ліквідації необхідні матеріальні і технічні ресурси в обсягах, що перевищують власні можливості окремого району.

До місцевого рівня відноситься надзвичайна ситуація, яка виходить за межі потенційно небезпечного об'єкта, загрожує поширенням самої ситуації або її вторинних наслідків на довкілля, сусідні населені пункти, інженерні споруди, а також у разі, коли для її ліквідації необхідні матеріальні та технічні ресурси в обсягах, що перевищують власні можливості потенційно-небезпечного об'єкта, але не менш одного відсотка обсягу видатків відповідного бюджету. До місцевого рівня також належать усі надзвичайні ситуації, які виникають на об'єктах житлово-комунальної сфери та інших, що не входять до затверджених переліків потенційно-небезпечних об'єктів.

До об'єктового рівня відноситься надзвичайна ситуація, яка розгортається на території об'єкта або на самому об'єкті, і наслідки якої не виходять за межі об'єкта або його санітарно-захисної смуги.

Основними причинами виникнення надзвичайних ситуацій є аварії та катастрофи, стихійні лиха (природні катаклізми), епідемії, епізоотії, епіфітотії (значні розповсюдження інфекційних захворювань або уражень відповідно серед людей,

сільськогосподарських тварин і рослин), збройні конфлікти та інші фактори соціального і політичного характеру.

Тема 4. Надзвичайні ситуації воєнного характеру

Сучасна ракетно-ядерна зброя володіє величезною руйнівною силою і здатна викликати великі людські жертви та заподіяти величезний матеріальний збиток. У військових планах ядерних держав перш за все передбачається руйнування адміністративних центрів управління, великих промислових центрів і регіонів, вузлів комунікацій та інших економічно важливих об'єктів у тому числі й військового призначення.

До складу засобів масового ураження входять такі компоненти як ядерні (термоядерні) боєприпаси та засоби їх доставки, хімічна зброя на базі застосування бойових отруйних речовин, бактеріологічна зброя (біологічна), дія якої заснована на використанні хвороботворних властивостей мікроорганізмів і токсинів продуктів їх життєдіяльності, звичайні та специфічні боєприпаси.

Ядерні боєприпаси характеризуються високою потужністю. Їх дія заснована на використанні внутрішньоядерної енергії, що виділяється при ядерних реакціях поділу. Це ядерна енергія ділення ядер урану – 235, плутону – 239, урану – 233.

Термоядерні боєприпаси. Засновані на використанні ядерної реакції синтезу ядер легких хімічних елементів дейтерію та тритію. До вражаючих факторів ядерної зброї належать: ударна хвиля (повітряна ударна хвиля), світлове випромінювання, проникаюча радіація, радіоактивне зараження середовища, електромагнітний імпульс. Це іонізоване повітряне середовище. Характеризується формою імпульсу й амплітудою.

Досвід бойового застосування ядерних боєприпасів у 1945 р. У Японії 6 лютого 1945 р. о 2 годині 45 хвилин за місцевим часом бомбардувальник Б-29 скинув на Хіросіму ядерну бомбу Малюк. У Хіросімі загинуло до 80 тис. чол. Місто повністю було зруйноване і спалене. Через 3 дні стільки ж загинуло в Нагасакі.

До країн які володіють ядерною зброєю належать США, РФ, Великобританія, Франція, Китай, Індія, Пакистан. КНДР вийшла з договору про нерозповсюдження ядерної зброї. Перші випробування провела 9.01.2006 р. Країни, які добровільно відмовилися від ядерної зброї це Україна, Білорусь, Казахстан, Південно-Африканська республіка.

Хімічна зброя – це зброя масового ураження, дія якої ґрунтується на токсичних властивостях хімічної речовини. Основу хімічної зброї становлять бойові отруйні речовини та засоби їх доставки до цілей. Хімічну зброю заборонено.

Способи захисту населення від хімічної зброї при знаходженні в приміщеннях – герметизація приміщень; використання чистих продуктів, води; постійний моніторинг хімічної обстановки; використання засобів колективного захисту.

Урядом України 17.12.2008 р. прийнята Концепція підвищення рівня хімічної безпеки. Запроваджені нові терміни: токсичні хімічні речовини; отруйні речовини; надзвичайно небезпечні хімічні речовини; отрутохімікати.

На наших хімічних об'єктах виготовляється понад 70 тис. тонн найменувань хімічної продукції.

Біологічна зброя відноситься до категорії засобів масового зараження. Дія її заснована на використанні хвороботворних властивостей мікроорганізмів – бактерій, вірусів, інфекцій, грибків і їх токсинів.

Біологічна зброя застосовується у вигляді біологічних рецептур – сумішей біологічного агента і спеціальних препаратів, що забезпечують сприятливі умови їх виживання в процесі застосування.

Висока ефективність біологічної зброї обумовлена малою дозою, необхідною для інфікування; можливістю прихованого застосування на великих територіях; труднощами індикації; вибірковістю дії; сильним психологічним впливом великим об'ємом сил і засобів щодо реалізації захисних заходів; складністю ліквідації наслідків.

Способи застосування бактеріологічної зброї поділяються на аерозольний спосіб (зараження приземного шару повітря аерозолями біологічної рецептури), трансмісивний спосіб (розсіювання заражених кровосисних: кліщів, комарів, бліх та ін.), диверсійний спосіб (приховане зараження біологічними засобами замкнених просторів життєдіяльності населення).

Найбільш типовими та небезпечними біологічними агентами є збудник чуми, натуральної віспи, сибірської виразки, чуми, холери, туляремії, ящуру та ін.

Зона бактеріального зараження – це територія місцевості та повітряного простору, заражена біологічними збудниками захворювань. Біологічну зброю заборонено.

До надзвичайних ситуацій воєнного характеру також відноситься застосування звичайних видів озброєння і військ, які супроводжуються нанесенням ракетно-бомбових ударів, знищенням інфраструктури міст і нанесення збитків промисловим об'єктам.

Тема 5. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій

Захист населення і території в умовах надзвичайних ситуацій здійснюється відповідно до Кодексу Цивільного захисту населення України.

В основу планування і проведення захисних заходів покладені такі принципи.

Принцип повсюдності – це означає, що захисні заходи повинні проводитися на всій території країни, в усіх областях, містах, населених пунктах і на всіх об'єктах.

Принцип завчасності – це означає, що захист повинен плануватися і проводитися завчасно, тобто до моменту виникнення надзвичайної ситуації з урахуванням ймовірності її виникнення.

Принцип диференційності – це означає, що захисні заходи повинні проводитися не однаково скрізь, а з урахуванням економічної й оборонної значимості територій та об'єктів.

Принцип комплексності – це означає, що захист населення повинен проводитися комплексно із застосуванням усіх існуючих способів захисту.

Останній принцип припускає наявність декількох способів захисту населення.

Основними способами захисту населення є: використання засобів індивідуального захисту населення; використання засобів колективного захисту населення; проведення евакуаційних заходів захисту населення.

Суть способу використання засобів індивідуального захисту полягає в захисті органів дихання та шкіри людини від впливу радіоактивних речовин, сильнодіючих отруйних речовин, отруйних речовин і бактеріальних засобів. Даний спосіб

реалізується шляхом постачання населенню засобів індивідуального захисту і навчання правильному і вмілому користуванню ними.

Використання засобів колективного захисту полягає у своєчасному використанні засобів колективного захисту для укриття населення. Цей спосіб реалізується за рахунок наявності підготовлених до прийому людей сховищ і протирадіаційних укриттів, знанням людей їхнього розташування й умінням знаходитися в них.

Засоби колективного захисту класифікуються:

1. *За призначенням* – для захисту людей, для розміщення органів керування (командних пунктів, пунктів керування, вузлів зв'язку), а також медичних установ.
2. *За захисними властивостями* – сховища, протирадіаційні укриття, найпростіші укриття (перекриті чи відкриті щілини).
3. *За місцем розташування* – вбудовані в будинки, а також ті, що стоять окремо.
4. *За строками будівництва* – завчасно збудовані та швидко споруджувані.
5. *За місткістю* – малої місткості – 150–600 чоловік, середньої місткості 600–2000 чоловік, великої місткості – більш 2000 чоловік.

Організація та проведення евакуаційних заходів захисту населення полягає в переміщенні людей із зон, у яких в умовах надзвичайних ситуацій створюється загроза здоров'ю і життю людей, у більш безпечні райони. Це переміщення може здійснюватися у вигляді евакуації та розосередження в залежності від категорії населення.

Даний спосіб реалізується за рахунок обґрунтованого визначення зон, у яких створюється загроза для здоров'я та життя людей і безпечних районів, а також визначенням категорії людей, що підлягають евакуації і розосередженню.

Евакуація – це організоване виведення чи вивезення робітників і службовців підприємств та організацій, що припиняють роботу в місті або переносять свою діяльність у замиську зону, а також непрацездатного і незайнятого у сфері виробництва населення з зони можливих сильних руйнувань у замиську зону.

Розосередження – це організований вивіз робітників і службовців підприємств, що продовжують роботу в місті в умовах надзвичайної ситуації, із зони можливих сильних руйнувань у замиську зону.

Евакуація здійснюється за виробничо-територіальним принципом. Це означає, що вивезення і виведення в замиську зону робітників, членів їхніх родин, студентів, учнів середніх навчальних закладів організовується через відповідні підприємства, установи, навчальні заклади. Виведення чи вивезення іншого населення здійснюється житлово-експлуатаційними організаціями за місцем проживання.

Евакуація проводиться на державному, регіональному, місцевому або об'єктовому рівні. Залежно від особливостей надзвичайної ситуації встановлюються такі види евакуації: обов'язкова; загальна або часткова; тимчасова або безповоротна.

Рішення про проведення евакуації приймають: на державному рівні – Кабінет Міністрів України; на регіональному рівні – міські державні адміністрації; на місцевому рівні – районні, державні адміністрації, відповідні органи місцевого самоврядування; на об'єктовому рівні – керівники суб'єктів господарювання.

У разі виникнення радіаційних аварій рішення про евакуацію населення, яке може потрапити до зони радіоактивного забруднення, приймається місцевими

державними адміністраціями на підставі висновку санітарно-епідеміологічної служби відповідно до прогнозованого дозового навантаження на населення або за інформацією суб'єктів господарювання, які експлуатують ядерні установки, про випадки порушень у їх роботі.

Обов'язкова евакуація населення проводиться в разі виникнення загрози:

- 1) аварій з викидом радіоактивних і небезпечних хімічних речовин;
- 2) катастрофічного затоплення місцевості;
- 3) масових лісових і торф'яних пожеж, землетрусів, зсувів, інших геологічних та гідрогеологічних явищ і процесів;
- 4) збройних конфліктів (з районів можливих бойових дій у безпечні райони, які визначаються Міністерством оборони України на особливий період).

Загальна евакуація проводиться для всіх категорій населення із зон:

- 1) можливого радіоактивного та хімічного забруднення;
- 2) катастрофічного затоплення місцевості з чотиригодинним добіганням проривної хвилі при руйнуванні гідротехнічних споруд.

Часткова евакуація проводиться для вивезення категорій населення, які за віком чи станом здоров'я в разі виникнення надзвичайної ситуації не здатні самостійно вжити заходів щодо збереження свого життя або здоров'я, а також осіб, які відповідно до законодавства доглядають (обслуговують) таких осіб. Часткова евакуація може проводитися також для інших категорій населення за рішенням органів і посадових осіб, зазначених у частині четвертій цієї статті.

Проведення евакуації забезпечується шляхом:

- 1) утворення регіональних, місцевих та об'єктових органів з евакуації;
- 2) планування евакуації;
- 3) визначення безпечних районів, придатних для розміщення евакуйованого населення та майна;
- 4) організації оповіщення керівників суб'єктів господарювання і населення про початок евакуації;
- 5) організації управління евакуацією;
- 6) життєзабезпечення евакуйованого населення в місцях їх безпечного розміщення;
- 7) навчання населення діям під час проведення евакуації.

У разі виникнення загрози життю або здоров'ю громадянам України на території іноземних держав відповідні центральні органи виконавчої влади проводять їх евакуацію.

Евакуація матеріальних і культурних цінностей проводиться в разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій, які можуть заподіяти їм шкоду, за наявності часу на її проведення.

Порядок проведення евакуації визначається Кабінетом Міністрів України. Планування заходів з евакуації здійснюється відповідно до методики, що затверджується центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Радіаційний і хімічний захист населення і територій – це комплекс заходів, проведених з метою захисту населення від радіаційного, хімічного та біологічного зараження. Радіаційний і хімічний захист населення і територій включає:

- 1) виявлення й оцінку радіаційної та хімічної обстановки;
- 2) організацію та здійснення дозиметричного та хімічного контролю;
- 3) розроблення та впровадження типових режимів радіаційного захисту;
- 4) використання засобів колективного захисту;
- 5) використання засобів індивідуального захисту, приладів радіаційної та хімічної розвідки, дозиметричного і хімічного контролю аварійно-рятувальними службами, формуваннями та спеціалізованими службами цивільного захисту, які беруть участь у проведенні аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасінні пожеж в осередках ураження радіаційно та хімічно небезпечних об'єктів і населення, яке проживає в зонах небезпечного забруднення;
- 6) проведення йодної профілактики рятувальників, які залучаються до ліквідації радіаційної аварії, персоналу радіаційно небезпечних об'єктів і населення, яке проживає в зонах можливого забруднення, радіоактивними ізотопами йоду з метою запобігання опроміненню щитоподібної залози;
- 7) надання населенню можливості придбання в особисте користування засобів індивідуального захисту, приладів дозиметричного та хімічного контролю;
- 8) проведення санітарної обробки населення та спеціальної обробки одягу, майна і транспорту;
- 9) розроблення загальних критеріїв, методів і методик спостережень щодо оцінки радіаційної та хімічної обстановки;
- 10) інші заходи радіаційного та хімічного захисту залежно від ситуації, що склалася.

Радіаційний і хімічний захист населення та територій забезпечується визначенням суб'єктів господарювання, на яких обладнуються місця для проведення санітарної обробки населення та спеціальної обробки одягу, майна та транспорту; завчасним накопиченням і підтриманням у готовності:

- а) засобів колективного й індивідуального захисту;
- б) приладів радіаційної та хімічної розвідки, дозиметричного і хімічного контролю;
- в) засобів фармакологічного протирадіаційного захисту для йодної профілактики населення, рятувальників і персоналу радіаційно небезпечних об'єктів радіоактивними ізотопами йоду з метою запобігання опроміненню щитоподібної залози.

Здійснення заходів радіаційного і хімічного захисту та його забезпечення покладається на суб'єктів забезпечення цивільного захисту.

Оповіщення населення про надзвичайну ситуацію, порядок надання інформації у сфері цивільного захисту повинно бути своєчасними, достовірними, відкритими і доступними. Системи оповіщення населення в Україні створюються на різних рівнях: загальнодержавному, регіональному, місцевому й об'єктовому.

Дозиметричний і хімічний контроль. Суть дозиметричного і хімічного контролю полягає в контролі радіоактивного опромінення робітників і службовців, об'єктів і населення, а також у визначенні ступеня зараженості радіоактивними речовинами та сильно діючими отруйними речовинами місцевості та предметів.

Дозиметричний контроль включає контроль опромінення і контроль радіаційного забруднення (РЗ).

Контроль опромінення поділяється на: груповий, індивідуальний. Груповий контроль проводиться на об'єкті по бригадах і цехах з метою визначення їхньої

категорії працездатності. Для цього в бригаді, цеху й у формуванні цивільного захисту враховуються дози опромінювання для кожної людини. Індивідуальний контроль проводиться з метою виміру дози опромінювання, отриманої кожною людиною, що необхідно для первинної діагностики ступеню променевої хвороби.

Контроль радіаційного забруднення проводиться з метою виміру ступеню забруднення людей, будинків, споруджень, устаткування, продовольства, води та ін. Контроль може бути суцільним зі стовідсотковою перевіркою людей і техніки, і вибірковою – з перевіркою від 30 % до 50 % людей і техніки. Ступінь небезпеки зараженого об'єкта визначається шляхом порівняння вимірної величини зараження з допустимістю.

Хімічний контроль проводиться з метою визначення ступеню зараження техніки, продовольства, води та місцевості. Хімічний контроль на об'єкті може бути суцільним (контроль 100 % техніки та людей) і вибірковою (контроль до 50 %).

Біологічний захист населення, тварин і рослин включає:

1) своєчасне виявлення чинників та осередку біологічного зараження, його локалізацію і ліквідацію;

2) прогнозування масштабів і наслідків біологічного зараження, розроблення та запровадження своєчасних протиепідемічних, профілактичних, протиепізоотичних, протиепіфітотичних і лікувальних заходів;

3) проведення екстреної неспецифічної та специфічної профілактики біологічного зараження населення;

4) своєчасне застосування засобів індивідуального та колективного захисту;

5) запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів, обсервації та карантину;

6) здійснення дезінфекційних заходів в осередку зараження, знезараження суб'єктів господарювання, тварин і санітарної обробки населення;

7) надання екстреної медичної допомоги ураженим біологічними патогенними агентами;

8) інші заходи біологічного захисту залежно від ситуації, що склалася.

Біологічний захист населення, тварин і рослин додатково включає встановлення протиепідемічного, протиепізоотичного та протиепіфітотичного режимів і їх дотримання суб'єктами господарювання, закладами охорони здоров'я та населенням. Здійснення заходів біологічного захисту покладається на суб'єктів забезпечення цивільного захисту.

Тема 6. Забезпечення заходів і дій у межах єдиної системи цивільного захисту

Для координації дій органів державної влади й органів місцевого самоврядування, органів управління та сил цивільного захисту, а також організованого та планового виконання комплексу заходів і робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій використовуються пункти управління та центри управління в надзвичайних ситуаціях, а також утворюються спеціальні комісії з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, призначаються керівники робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, утворюються штаби з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, визначається потреба в силах цивільного захисту, залучаються сили цивільного захисту до ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

До утворення спеціальної комісії з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій

або призначення керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій організацію заходів з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій здійснюють відповідні комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій.

Для забезпечення сталого управління суб'єктами забезпечення цивільного захисту та реалізації функцій, передбачених на особливий період, органами державної влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання використовується державна система пунктів управління.

Для управління в режимі повсякденного функціонування суб'єктами забезпечення цивільного захисту, координації дій органів управління та сил цивільного захисту, здійснення цілодобового чергування та забезпечення функціонування системи збору, оброблення, узагальнення та аналізу інформації про обстановку в районах надзвичайних ситуацій у системі центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, функціонує державний центр управління в надзвичайних ситуаціях.

На регіональному рівні в системі центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, функціонують центри управління в надзвичайних ситуаціях.

У разі виникнення надзвичайних ситуацій відповідні центри управління в надзвичайних ситуаціях безпосередньо взаємодіють із штабом з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації в разі його утворення і забезпечують його роботу. Розпорядження та вказівки керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації для персоналу таких центрів управління в надзвичайних ситуаціях обов'язкові для виконання.

У разі виникнення надзвичайних ситуацій до роботи центрів управління в надзвичайних ситуаціях залучаються представники заінтересованих органів державної влади.

Порядок діяльності центрів управління в надзвичайних ситуаціях визначається центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Правові й організаційні засади функціонування системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112 визначаються законодавством.

Залучення сил цивільного захисту до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій здійснюється згідно з планами реагування на надзвичайні ситуації, планами взаємодії органів управління та сил цивільного захисту в разі виникнення надзвичайних ситуацій, а також планами локалізації та ліквідації наслідків аварії.

Рішення про залучення сил цивільного захисту приймають органи управління, яким підпорядковані такі сили, на підставі звернень органів державної влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, на території яких виникла надзвичайна ситуація, або керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації відповідно до її рівня. У надзвичайних ситуаціях сили та засоби функціональних підсистем підпорядковуються органам управління відповідних територіальних підсистем.

У разі загрози виникнення надзвичайної ситуації залежно від прогнозованих наслідків і можливого рівня надзвичайної ситуації за рішенням Кабінету Міністрів України, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних

адміністрацій, органів місцевого самоврядування в Україні або в межах конкретної її території тимчасово вводиться режим підвищеної готовності.

У разі виникнення надзвичайної ситуації з тяжкими наслідками за рішенням Кабінету Міністрів України, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування в Україні або в межах конкретної її території тимчасово вводиться режим надзвичайної ситуації.

Умови та порядок введення режимів підвищеної готовності і надзвичайної ситуації, завдання та порядок взаємодії суб'єктів забезпечення цивільного захисту щодо запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у зазначених режимах визначаються Положенням про єдину державну систему цивільного захисту, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

Проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій здійснюється **безоплатно**.

Проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у мирний час і в особливий період включає:

1) організацію й управління аварійно-рятувальними та іншими невідкладними роботами;

2) розвідку районів, зон, ділянок, об'єктів проведення робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;

3) визначення та локалізацію зони надзвичайної ситуації;

4) виявлення та позначення районів, які зазнали радіоактивного, хімічного забруднення чи біологічного зараження (крім районів бойових дій);

5) прогнозування зони можливого поширення надзвичайної ситуації та масштабів можливих наслідків;

6) ліквідацію або мінімізацію впливу небезпечних чинників, які виникли внаслідок надзвичайної ситуації;

7) пошук і рятування постраждалих, надання їм екстреної медичної допомоги і транспортування до закладів охорони здоров'я;

8) евакуацію або відселення постраждалих;

9) виявлення та знешкодження вибухонебезпечних предметів;

10) санітарну обробку населення та спеціальну обробку одягу, техніки, обладнання, засобів захисту, будівель, споруд і територій, які зазнали радіоактивного, хімічного забруднення чи біологічного зараження;

11) надання медичної допомоги постраждалим, здійснення санітарно-протиепідемічних заходів, забезпечення санітарного й епідемічного благополуччя населення в районі виникнення надзвичайної ситуації та місцях тимчасового розміщення постраждалих;

12) запровадження обмежувальних заходів, обсервації та карантину;

13) надання психологічної та матеріальної допомоги постраждалим, проведення їх медико-психологічної реабілітації;

14) забезпечення громадського порядку в зоні надзвичайної ситуації;

15) проведення першочергового ремонту та відновлення роботи пошкоджених об'єктів життєзабезпечення населення, транспорту і зв'язку;

16) здійснення заходів соціального захисту постраждалих внаслідок

надзвичайних ситуацій;

17) проведення інших робіт і заходів залежно від характеру та виду надзвичайної ситуації.

Аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи проводяться відповідно до порядку, що визначається інструкціями, правилами, ста-тутами, іншими нормативними документами щодо дій у надзвичайних ситуаціях, які затверджуються відповідними центральними органами виконавчої влади.

Аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи, гасіння пожеж проводяться в максимально стислі строки, безперервно до їх повного завершення, з найбільш повним використанням можливостей сил і засобів, неухильним дотриманням вимог встановлених режимів робіт і правил безпеки.

Гасіння пожеж здійснюється **безоплатно**. У пожежно-рятувальних частинах і підрозділах встановлюється цілодобове чергування в порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту. Пожежно-рятувальні підрозділи виїжджають для гасіння будь-яких пожеж, за винятком пожеж на підземних спорудах (крім діючих станцій метрополітену).

Організацію гасіння пожежі та керівництво силами, які залучаються для цього, здійснює керівник гасіння пожежі. Керівництво гасінням пожежі здійснює старша за посадою особа центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, яка прибула до місця пожежі. Усі пожежно-рятувальні підрозділи та частини, що залучаються до гасіння пожежі, підпорядковуються керівникові гасіння пожежі.

Заходи життєзабезпечення постраждалих здійснюються під час надзвичайних ситуацій, а також під час ведення воєнних (бойових) дій або внаслідок таких дій.

Життєзабезпечення постраждалих полягає в створенні та підтриманні умов, мінімально необхідних для збереження життя і здоров'я населення в зонах надзвичайних ситуацій, на маршрутах евакуації та в місцях розміщення евакуйованого населення, за встановленими нор-мами і нормативами та включає забезпечення населення водою, продуктами харчування, предметами першої необхідності, місцем для тимчасового проживання, виробами медичного призначення, лікарськими засобами та комунально-побутовими послугами, а також тран-спортне й інформаційне забезпечення.

Організація та керівництво проведенням відновлювальних робіт за наслідками надзвичайних ситуацій покладаються на відповідні центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, керівників суб'єктів господарювання, на території яких виникла надзвичайна ситуація.

З метою ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру державного рівня та їх наслідків може проводитися цільова мобілізація в порядку, визначеному Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану» та іншими нормативно-правовими актами.

Організаційні, фінансові, правові та інші заходи, необхідні для забезпечення функціонування сил цивільного захисту в період цільової мобілізації, здійснюються на основі плану проведення цільової мобілізації та відповідно до Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» з урахуванням особливостей Кодексу

Цивільного захисту населення України.

Соціальний захист постраждалих. Постраждалий внаслідок над-звичайної ситуації – це особа, якій заподіяно моральну, фізичну або матеріальну шкоду внаслідок надзвичайної ситуації або проведення робіт з ліквідації її наслідків.

Заходи соціального захисту та відшкодування матеріальних збитків постраждалим внаслідок надзвичайної ситуації включають:

- 1) надання (виплату) матеріальної допомоги (компенсації);
- 2) забезпечення житлом;
- 3) надання медичної та психологічної допомоги;
- 4) надання гуманітарної допомоги;
- 5) надання інших видів допомоги.

Відшкодування матеріальних збитків постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій здійснюється в порядку, визначеному законом. Постраждалі під час надзвичайних ситуацій мають право на надання їм безоплатної медичної допомоги.

ТЕМА 7

ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ. ЄДИНА ДЕРЖАВНА СИСТЕМА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні згідно з Конституцією України найвищою соціальною цінністю. Цивільний захист в Україні, як функція держави, спрямований на планування та реалізацію заходів ЦЗ щодо запобігання і реагування на НС техногенного, природного, соціального та воєнного характеру, ліквідацію їх наслідків, першочергового забезпечення життєдіяльності постраждалого населення.

Порушення нормальних умов життєдіяльності, спричинене небезпечними подіями та НС у мирний час і в особливий період, створюють загрози і небезпеки життю та здоров'ю населення, тому питання організації дій органів управління та сил ЦЗ за умов загрози або виникнення НС є постійно актуальними і мають на меті впровадження механізмів управління з питань впровадження превентивних заходів та алгоритмів дій з швидкого і ефективного реагування на НС та ліквідації їх наслідків.

Важливим аспектом ефективною та практичною реалізації алгоритмів дій у сфері ЦЗ є організація управління ЦЗ як в цілому в державі, так і на регіональному, місцевому та об'єктовому рівнях.

Цивільна безпека як функція держави. Суб'єкти забезпечення та реалізації державної політики у сфері цивільного захисту

Правовою основою ЦЗ є Конституція України, Кодекс цивільного захисту України, закони України, а також акти Президента України, Кабінету Міністрів та інших центральних ОВВ.

Згідно статті 7 Кодексу ЦЗ здійснення ЦЗ відбувається за основними

принципами:

гарантування та забезпечення державою конституційних прав громадян на захист життя, здоров'я та власності;

комплексного підходу до вирішення завдань ЦЗ;

пріоритетності завдань, спрямованих на рятування життя та збереження здоров'я громадян;

максимально можливого, економічно обґрунтованого зменшення ризику виникнення НС;

централізації управління, єдиноначальності, підпорядкованості, статутної дисципліни Оперативно-рятувальної служби ЦБ, АРС;

гласності, прозорості, вільного отримання та поширення публічної інформації про стан ЦЗ, крім обмежень, встановлених законом;

добровільності – у разі залучення громадян до здійснення заходів ЦЗ, пов'язаних з ризиком для їхнього життя і здоров'я;

відповідальності посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування за дотримання вимог законодавства з питань ЦЗ;

виправданого ризику та відповідальності керівників сил ЦЗ за забезпечення безпеки під час проведення АРНР.

Відносини в державі, пов'язані з захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від НС, реагуванням на них, функціонуванням ЄДС ЦЗ, регулює Кодекс цивільного захисту України (далі – Кодекс ЦЗ). Ним визначено повноваження у сфері ЦЗ органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, завдання та обов'язки суб'єктів господарювання незалежно від форм власності та підпорядкування, права та обов'язки громадян України, іноземців та осіб без громадянства.

Відповідно ЦЗ забезпечується з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про основи національної безпеки України», суб'єктами, уповноваженими захищати населення, території, навколишнє природне середовище і майно, згідно з вимогами статті 6 Кодексу ЦЗ – у мирний час, а також в особливий період – у межах реалізації заходів держави щодо оборони України.

Суб'єктами забезпечення ЦЗ в Україні виступають центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання – підприємства, установи та організації.

З метою забезпечення реалізації державної політики у сфері ЦЗ у мирний час та в особливий період створена ЄДС ЦЗ, яка складається з постійно діючих функціональних і територіальних підсистем і являє собою сукупність їх органів управління, сил та засобів.

Координацію діяльності органів виконавчої влади у сфері ЦЗ у межах своїх повноважень здійснюють:

Рада національної безпеки і оборони України;
Кабінет Міністрів України.

Для координації діяльності центральних органів виконавчої влади, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, пов'язаної з техногенно-екологічною безпекою, захистом населення і територій, запобіганням і реагуванням на НС Кабінетом Міністрів України утворена і постійно функціонує Державна комісія з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій (далі – ТЕБ та НС);

Єдина державна система цивільного захисту – правові засади функціонування, основні завдання та її структура

Функціонування ЄДС ЦЗ в Україні, планування її діяльності, основні завдання і порядок їх виконання, склад органів управління і сил ЦЗ та організації взаємодії визначаються Положенням про ЄДС ЦЗ, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 р. № 11.

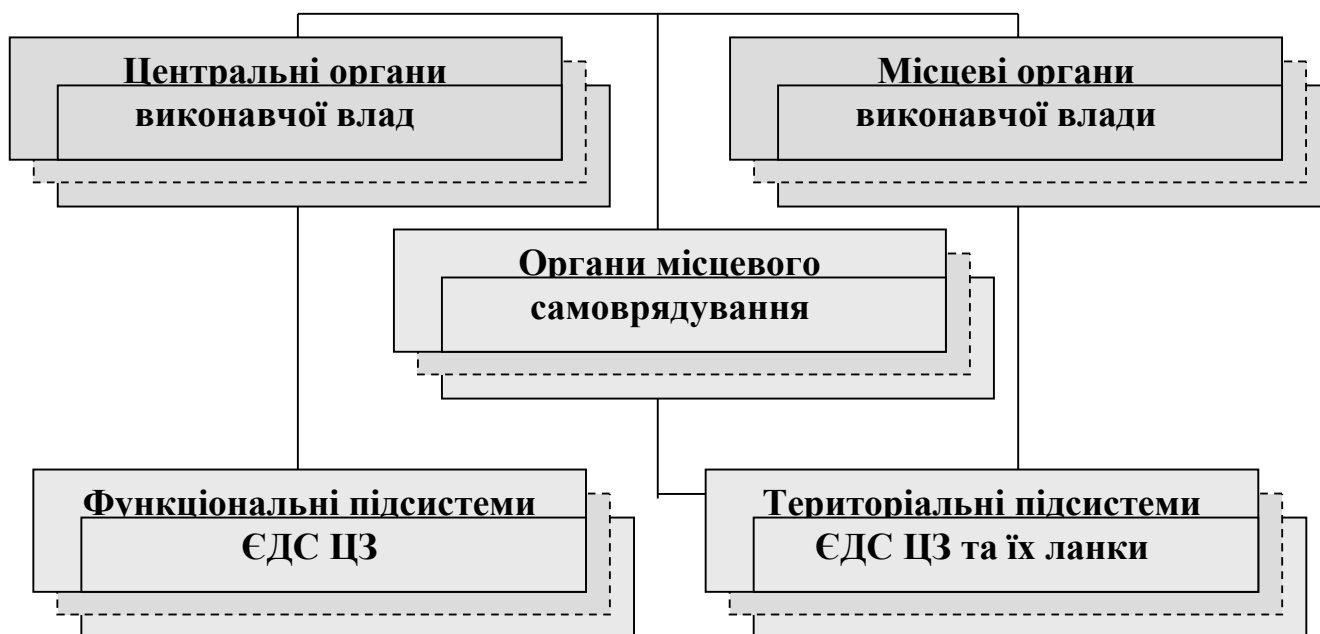

Рис.. Принципова побудова Єдиної державної системи цивільної безпеки

Положення регулює питання здійснення заходів ЦЗ в державі, визначає склад органів управління та сил ЦЗ, планування діяльності ЄДС ЦЗ, порядок виконання нею завдань та організації взаємодії.

Основними завданнями ЄДС ЦЗ, визначеними у п. 3 статті 8 Кодексу ЦЗ, є:
забезпечення готовності міністерств та інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування підпорядкованих їм сил і засобів до дій, спрямованих на запобігання і реагування на НС та ліквідацію їх наслідків;

забезпечення реалізації заходів щодо запобігання виникненню НС;

навчання населення щодо поведінки та дій у разі виникнення НС;

виконання державних цільових програм, спрямованих на запобігання НС, забезпечення сталого функціонування суб'єктів господарювання, зменшення матеріальних втрат;

опрацювання інформації про НС, видання інформаційних матеріалів з питань захисту населення і територій від наслідків НС;

прогнозування і оцінка соціально-економічних наслідків НС, визначення на основі прогнозу потреби в силах, засобах, матеріальних та фінансових ресурсах;

створення, раціональне збереження і використання резерву матеріальних та фінансових ресурсів, необхідних для запобігання і реагування на НС;

оповіщення населення про загрозу та виникнення НС, своєчасне та достовірне інформування про фактичну обстановку і вжиті заходи;

захист населення у разі виникнення НС;

проведення АРНР щодо ліквідації наслідків НС, організація життєзабезпечення постраждалого населення;

пом'якшення можливих наслідків НС у разі їх виникнення;

здійснення заходів щодо соціального захисту постраждалого населення;

реалізація визначених законом прав у сфері захисту населення від наслідків НС;

інші завдання, визначені законом.

В умовах надзвичайного стану органам, що здійснюють управління на відповідній території, Указом Президента України про введення надзвичайного стану, затвердженого Законом України, визначаються межі додаткових повноважень для здійснення заходів, необхідних для якнайшвидшої нормалізації обстановки, відновлення конституційного правопорядку і законності, а також для ліквідації загрози безпеці громадян.

Органи, що здійснюють управління на відповідній території, мають право видавати, в межах своєї компетенції, обов'язкові до виконання на відповідній території, в тому числі спільні, рішення, розпорядження, накази і директиви з питань забезпечення режиму надзвичайного стану.

У період дії надзвичайного стану в разі його введення ЄДС ЦЗ функціонує відповідно до вимог Кодексу цивільного захисту України та з урахуванням особливостей, що визначаються згідно із Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану» та іншими нормативно-правовими актами.

Положенням про ЄДС ЦЗ визначається перелік заходів, що здійснюються у відповідному режимі, завдання та порядок взаємодії суб'єктів забезпечення цивільного захисту під час функціонування зазначеної системи у відповідному режимі.

Основними завданнями у відповідних режимах функціонування ЄДС ЦЗ є: у режимі повсякденного функціонування:

забезпечення спостереження, гідрометеорологічного прогнозування та здійснення контролю за станом навколишнього природного середовища та небезпечних процесів, що можуть призвести до виникнення НС на потенційно небезпечних об'єктах, об'єктах підвищеної небезпеки і прилеглих до них територіях, а також на територіях, на яких існує загроза виникнення геологічних та гідрогеологічних явищ і процесів;

забезпечення здійснення планування заходів ЦЗ;

здійснення цілодобового чергування пожежно-рятувальних підрозділів;

розроблення і виконання цільових та науково-технічних програм запобігання виникненню НС і зменшення можливих втрат;

здійснення планових заходів щодо запобігання виникненню НС, забезпечення безпеки та захисту населення і територій від таких ситуацій, а також заходів щодо підготовки до дій за призначенням органів управління та сил ЦЗ;

забезпечення готовності органів управління та сил ЦЗ до дій за призначенням;

організація підготовки фахівців ЦЗ, підготовка керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів щодо ЦЗ, навчання населення діям у разі виникнення НС;

створення і поновлення матеріальних резервів для запобігання виникненню НС, ліквідації їх наслідків;

організація та проведення моніторингу НС, визначення ризиків їх виникнення;

підтримання у готовності автоматизованих систем централізованого оповіщення про загрозу або виникнення НС;

у режимі підвищеної готовності:

здійснення оповіщення органів управління та сил ЦЗ, а також населення про загрозу виникнення НС та інформування його про дії у можливій зоні НС;

формування оперативних груп для виявлення причин погіршення обстановки та підготовки пропозицій щодо її нормалізації;

посилення спостереження та контролю за гідрометеорологічною обстановкою, ситуацією на потенційно небезпечних об'єктах, території об'єкта підвищеної небезпеки та/або за його межами, території, на якій існує загроза виникнення геологічних та гідрогеологічних явищ і процесів, а також здійснення постійного прогнозування можливості виникнення НС та їх масштабів;

уточнення (у разі потреби) планів реагування на НС, здійснення заходів щодо запобігання їх виникненню;

уточнення та здійснення заходів щодо захисту населення і територій від можливих НС;

приведення у готовність наявних сил і засобів ЦЗ, залучення у разі потреби додаткових сил і засобів;

у режимі надзвичайної ситуації:

здійснення оповіщення органів управління та сил ЦЗ, а також населення про виникнення НС та інформування його про дії в умовах такої ситуації;

призначення керівника робіт з ліквідації наслідків НС та утворення у разі потреби спеціальної комісії з ліквідації наслідків НС;

визначення зони НС;

здійснення постійного прогнозування зони можливого поширення НС та масштабів можливих наслідків;

організація робіт з локалізації і ліквідації наслідків НС, залучення для цього необхідних сил і засобів;

організація та здійснення заходів щодо життєзабезпечення постраждалого населення;

організація та здійснення (у разі потреби) евакуаційних заходів;

організація і здійснення радіаційного, хімічного, біологічного, інженерного та медичного захисту населення і територій від наслідків НС;

здійснення безперервного контролю за розвитком НС та обстановкою на аварійних об'єктах і прилеглих до них територіях;

інформування органів управління цивільного захисту та населення про розвиток НС та заходи, що здійснюються;

у режимі надзвичайного стану: виконання завдань відповідно до Закону України "Про правовий режим надзвичайного стану".

Режим функціонування в умовах особливого періоду. Згідно з статтею 19 закону «Про оборону України» цивільний захист України у мирний час здійснюється відповідно до Кодексу цивільного захисту України, а в особливий період та з метою підготовки до нього – з урахуванням особливостей, визначених законодавством про оборону, мобілізацію та правовий режим воєнного стану.

Згідно з Законом України «Про оборону України» **особливий період** це – період, що настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту

введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій.

В особливий період ЄДС ЦЗ функціонує відповідно до вимог Кодексу цивільного захисту України та з урахуванням особливостей, що визначаються згідно із Законами України “Про правовий режим воєнного стану”, “Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію”, а також іншими нормативно-правовими актами.

З моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях ЄДС ЦЗ переводиться у режим функціонування в умовах особливого періоду в повному обсязі або у межах відповідних регіонів.

Підготовка ЄДС ЦЗ до виконання завдань ЦЗ в умовах особливого періоду здійснюється завчасно у мирний час.

Переведення ЄДС ЦЗ у режим функціонування в умовах особливого періоду здійснюється відповідно до актів Президента України, Кабінету Міністрів України, планів ЦЗ на особливий період.

Планування діяльності єдиної державної системи цивільного захисту.

Для організації діяльності ЄДС ЦЗ Кабінетом Міністрів України розробляється:

план основних заходів цивільного захисту України на відповідний рік;

план реагування на надзвичайні ситуації;

план цивільного захисту на особливий період;

план проведення цільової мобілізації для ліквідації наслідків НС державного рівня у мирний час або відповідні заходи в мобілізаційних планах щодо проведення такої цільової мобілізації.

Порядок розроблення та затвердження планів визначається Кабінетом Міністрів України.

Зокрема, **плани основних заходів цивільного захисту України** на поточний рік затверджується розпорядженням Кабінету Міністрів України.

У планах основних заходів ЦЗ визначається найменування основних заходів та конкретний їх перелік з визначенням виконавців і термінів їх виконання.

Перелік основних заходів, за якими здійснюється формування конкретних пунктів плану, наступний:

заходи щодо удосконалення єдиної державної системи цивільного захисту;

заходи щодо запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та зменшення ризику їх виникнення;

заходи щодо підготовки та визначення стану готовності органів управління, сил та засобів єдиної державної системи цивільного захисту;

заходи щодо державного нагляду та контролю у сфері цивільного захисту;

заходи щодо підготовки керівного складу і фахівців, діяльність яких пов’язана з організацією і здійсненням заходів цивільного захисту, та населення до дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій;

виставкові, суспільні та інші заходи у сфері цивільного захисту.

Контроль за виконанням планів заходів ЦЗ здійснює ДСНС.

План реагування на надзвичайні ситуації державного рівня затверджено Постановою Кабінету Міністрів від 16.11.01. №1567. **Метою Плану реагування державного рівня** (далі – Плану) є:

визначення органів управління, сил та засобів ЄДС ЦЗ, які залучаються до реагування на НС державного рівня, встановлення порядку їх розгортання у разі загрози або виникнення НС;

забезпечення своєчасного і за єдиними принципами надання допомоги постраждалому населенню, місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування.

План призначається для організації і здійснення:

взаємоузгодженого комплексу організаційних та практичних дій (заходів) щодо проведення аварійно-рятувальних робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру державного рівня Державною комісією з питань ТЕБ та НС, центральними органами виконавчої влади, підприємствами, установами та організаціями (незалежно від форми власності і господарювання);

забезпечення оперативного реагування органів управління, сил і засобів функціональних та територіальних підсистем ЄДС ЦЗ у разі загрози або виникнення НС, запобігання загибелі людей, зменшення матеріальних втрат та організації першочергового життєзабезпечення постраждалого населення;

систематизованого і своєчасного надання допомоги постраждалому населенню.

План визначає організаційні і практичні заходи та порядок дій, терміни їх виконання, порядок роботи органів управління, сил і засобів ЄДС ЦЗ, необхідні для цього фінансові, матеріальні та інші ресурси і відповідальних виконавців щодо реагування на НС державного рівня, а також основні заходи організації та проведення робіт з ліквідації їх наслідків.

Підставою для введення Плану в дію є загроза та (або) виникнення НС, віднесених до державного рівня згідно з Положенням про ЄДС ЦЗ та Порядком про класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24 березня № 368 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 297 від 02.04.2009 № 380 від 29.05.2013).

Функціонування ЄДС ЦЗ та заходи ЦЗ в особливий період здійснюються відповідно до планів цивільного захисту на особливий період. Виконання завдань ЦЗ під час функціонування ЄДС ЦЗ в умовах особливого періоду здійснюється у взаємодії з відповідним військовим командуванням.

Заходи щодо забезпечення функціонування сил ЦЗ під час цільової мобілізації здійснюються відповідно до плану проведення цільової мобілізації та Закону України “Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію” з урахуванням особливостей, визначених Кодексом цивільного захисту України

Організаційно-методичне керівництво плануванням діяльності ЄДС ЦЗ здійснює ДСНС.

Моніторинг і прогнозування надзвичайних ситуацій. З метою забезпечення здійснення заходів щодо запобігання виникненню НС в ЄДС ЦЗ проводяться постійний моніторинг і прогнозування таких ситуацій. Для

проведення моніторингу і прогнозування НС створюється та функціонує система моніторингу і прогнозування НС.

Порядок функціонування системи моніторингу і прогнозування НС, проведення моніторингу і прогнозування НС, перелік установ та організацій, які належать до суб'єктів моніторингу, спостереження, лабораторного контролю і прогнозування НС, визначаються Кабінетом Міністрів України.

Оповіщення та інформування про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій. Оповіщення про загрозу або виникнення НС полягає у своєчасному доведенні відповідної інформації до органів управління ЦЗ, сил ЦЗ, суб'єктів господарювання, що належать до ЄДС ЦЗ, та населення і забезпечується шляхом здійснення заходів, визначених у статті 30 Кодексу цивільного захисту України.

Органи управління ЦЗ здійснюють збір, підготовку, зберігання, оброблення, аналіз, передачу інформації з питань ЦЗ та зобов'язані надавати населенню через засоби масової інформації оперативну та достовірну інформацію про загрозу виникнення або виникнення НС з визначенням меж їх поширення і наслідків, а також про способи та методи захисту від них.

Оприлюднення інформації про наслідки НС здійснюється відповідно до законодавства про інформацію.

Інформування з питань ЦЗ здійснюється за формами та у строки, встановлені ДСНС.

Взаємодія органів управління та сил цивільного захисту. В ЄДС ЦЗ з метою своєчасного запобігання і ефективного реагування на НС організовується взаємодія з питань:

визначення органів управління, які безпосередньо залучаються до ліквідації наслідків НС, склад і кількість сил (засобів) реагування на них;

погодження порядку здійснення спільних дій сил цивільного захисту під час ліквідації наслідків НС з визначенням основних завдань, місця, часу і способів їх виконання;

організації управління спільними діями органів управління та сил ЦЗ під час виконання завдань за призначенням;

всебічного забезпечення спільних заходів, що здійснюватимуться органами управління та підпорядкованими їм силами ЦЗ, в тому числі взаємного надання допомоги транспортними, інженерними, матеріальними, технічними та іншими засобами.

Залежно від обставин, масштабу, характеру та можливого розвитку НС на загальнодержавному рівні взаємодія організовується безпосередньо між органами управління функціональних і територіальних підсистем. Для організації такої взаємодії між органами управління та силами ЦЗ функціональних і територіальних підсистем, їх ланок під час ліквідації наслідків конкретних НС зазначеними органами та силами відпрацьовуються плани взаємодії.

Забезпечення фінансування єдиної державної системи цивільного захисту. Фінансування діяльності ЄДС ЦЗ здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, коштів суб'єктів господарювання, інших не заборонених законодавством джерел.

Функціональні та територіальні підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту

Правова основа та загальний порядок здійснення планової, організаційної та управлінської діяльності функціональних і територіальних підсистем ЄДС ЦЗ та їх основні функції визначаються Положеннями про функціональні і територіальні підсистеми, які затверджуються відповідно у порядку визначеному згідно з статтями 9 та 10 Кодексу ЦЗ.

Основні функції та завдання, структура функціональних підсистем єдиної державної системи цивільного захисту

Функціональна підсистема єдиної системи цивільного захисту – складова частина ЄДС ЦЗ, що створюється центральним органом виконавчої влади у відповідних сферах суспільного життя з метою захисту населення і територій від НС у мирний час та в особливий період, забезпечення готовності підпорядкованих йому сил і засобів до дій, спрямованих на запобігання і реагування на НС.

Порядок діяльності функціональних підсистем, основні завдання, організаційна структура, склад сил і засобів визначаються Положенням про відповідну функціональну підсистему. Положення розробляються згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 11.03.2015 р. № 101 про затвердження типових положень про такі підсистеми. Положення затверджуються у відповідному порядку центральними органами виконавчої влади, що їх створюють, за погодженням із центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері ЦЗ. Варіант проекту Положення та Типове положення про функціональну підсистему надано в додатках А.1 та А.2.

Безпосереднє керівництво діяльністю функціональних підсистем здійснюється керівниками центральних органів виконавчої влади, що створюють таку підсистему, або іншим суб'єктом управління, у сфері підпорядкування та відповідальності якого знаходиться функціональна підсистема.

Метою створення функціональних підсистем є захист населення територій від НС у мирний час та в особливий період, забезпечення готовності підпорядкованих сил і засобів до дій, спрямованих на запобігання виникненню та реагування на надзвичайні ситуації

Таким чином, виходячи з поставленої мети, на функціональні підсистеми ЄДС ЦЗ покладаються функції та завдання щодо запобігання НС, реагування на НС та ліквідацію їх наслідків, а саме, здійснювати та забезпечувати заходи:

цивільного захисту у відповідній сфері суспільного життя;

запобігання виникненню надзвичайних ситуацій або небезпечних подій.

Згідно покладених завдань функціональною підсистемою здійснюється:

організація та проведення моніторингу і прогнозування виникнення надзвичайних ситуацій та їх розвитку, визначення ризиків виникнення надзвичайних ситуацій у відповідній сфері суспільного життя;

своєчасне і достовірне інформування заінтересованих органів виконавчої влади та населення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій на підприємствах, в установах та організаціях, які належать до сфери управління відповідного центрального органу виконавчої влади;

проведення рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

забезпечення планування заходів цивільного захисту;

організація та проведення навчань (тренувань) з підготовки органів управління функціональної підсистеми та підпорядкованих їм сил цивільного захисту;

розроблення та здійснення заходів, спрямованих на забезпечення сталого функціонування національної економіки в особливий період, зокрема суб'єктів господарювання, що належать до сфери управління центрального органу виконавчої влади;

навчання населення щодо поведінки та дій у разі виникнення надзвичайної ситуації;

заходи щодо укриття працівників суб'єктів господарювання, які належать до сфери управління центрального органу виконавчої влади, у захисних спорудах цивільного захисту;

розроблення та забезпечення виконання галузевих програм і планів з питань цивільного захисту;

створення, раціональне збереження і використання резерву матеріальних ресурсів, необхідних для запобігання і реагування на надзвичайні ситуації;

інші завдання, визначені законодавством.

Структура функціональних підсистем ЄДС ЦЗ. Свою діяльність у сфері ЦЗ кожна функціональна підсистема у складі ЄДС ЦЗ реалізує відповідно до напрямку і специфіки діяльності даної підсистеми. Організаційна побудова функціональної підсистеми визначається вертикаллю галузевого або відомчого підпорядкування їх органів управління, служб і підрозділів, наявних сил і засобів, розподілом повноважень між органами управління та їх структурними підрозділами на всіх рівнях (рис. 3).

Функціональна підсистема у своїй діяльності керується Конституцією України, Кодексом цивільного захисту України, законами України, актами Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, іншими нормативно-правовими актами з питань ЦЗ та Положенням про функціональну підсистему.

Залежно від функцій у сфері запобігання і реагування на НС міністерства та інші центральні органи виконавчої влади можуть утворювати кілька функціональних підсистем.

Перелік галузевих спеціалізованих служб, що створюються центральними органами виконавчої влади, наведено в додатку А.4.

Для ліквідації наслідків НС відповідно до закону можуть залучатися Збройні Сили України, інші військові формування та правоохоронні органи спеціального призначення, утворені відповідно до законів України.

Під час реагування на НС та ліквідацію їх наслідків на відповідних територіях сили і засоби функціональних підсистем регіонального, місцевого та об'єктового рівня підпорядковуються органам управління територіальних підсистем ЄДС ЦЗ в межах повноважень, що не суперечать законодавству.

До складу функціональної підсистеми входять органи управління та підпорядковані їм сили і засоби ЦЗ відповідних суб'єктів господарювання, які виконують завдання ЦЗ і належать до сфери управління відповідного центрального органу виконавчої влади.

Органи управління та сили цивільного захисту.

Постійно діючими органами управління функціональної підсистеми є:
центральні органи виконавчої влади, що створюють функціональні підсистеми, та підрозділи з питань ЦЗ, які утворюються у їх складі їх апаратів;
територіальні органи управління центральних органів виконавчої влади функціонують у складі функціональної підсистеми, або їх структурні підрозділи, а також органи управління суб'єктів господарювання, які виконують завдання і функції функціональної підсистеми.

Безпосередня організація виконання завдань функціональної підсистеми покладається на структурний підрозділ з питань ЦЗ, який утворюється у складі апарату центрального органу виконавчої влади відповідної функціональної

підсистеми, а у разі створення декількох функціональних підсистем – на цей чи іншій структурний підрозділ центрального органу виконавчої влади.

Для забезпечення управління, координації дій органів управління та сил ЦЗ функціональної підсистеми, здійснення цілодобового чергування і забезпечення діяльності системи збору, оброблення, узагальнення та аналізу інформації про обстановку функціонують:

- оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби центральных органів виконавчої влади (у разі їх утворення);

- оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби територіальних органів центральных органів виконавчої влади;

- на об'єктовому рівні – чергові (диспетчерські) служби суб'єктів господарювання (у разі їх утворення), які знаходяться у сфері управління відповідних функціональних підсистем.

Для забезпечення сталого управління у відповідній сфері суспільного життя та реалізації функцій, передбачених на особливий період центральними органами виконавчої влади використовується державна система пунктів управління та телекомунікаційні мережі загального користування, телекомунікаційні мережі спеціального призначення і державна система урядового зв'язку у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Сили і засоби функціональних підсистем.

Сили і засоби функціональних підсистем створюються центральними органами виконавчої влади на базі структурних підрозділів та підпорядкованих їм суб'єктів господарювання. Залежно від функцій покладених на ту чи іншу функціональну підсистему відповідні служби та формування даної підсистеми залучаються для виконання аварійних, відновлювальних та спеціальних робіт виконують в умовах НС згідно зі специфікою їх галузевої та професійної діяльності та призначення.

До складу сил ЦЗ функціональної підсистеми входять:

- спеціалізовані професійні АРС;

- об'єктові АРС;

- об'єктові формування ЦЗ;

- галузеві та об'єктові спеціалізовані служби ЦЗ;

- державні пожежно-рятувальні підрозділи (частини), що забезпечують відомчу пожежну охорону;

- добровільні формування ЦЗ.

Структура територіальних підсистем єдиної державної системи цивільного захисту та основні завдання. Загальні та спеціальні функції їх органів управління

Територіальна підсистеми ЄДС ЦЗ – складова частина ЄДС ЦЗ, що утворюється регіональними органами виконавчої влади з метою здійснення заходів щодо захисту населення і територій від НС у мирний час та в особливий період у відповідному регіоні.

ресурсах;

ліквідація медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій та епідемій,
надання екстреної медичної допомоги постраждалим у зоні надзвичайної ситуації,
здійснення заходів медичного забезпечення;

на об'єктовому рівні – керівні органи підприємств, установ та організацій, а також підрозділи (посадові особи) з питань цивільного захисту, які утворюються (призначаються) такими органами відповідно до законодавства.

Для координації діяльності місцевих органів виконавчої влади, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, суб'єктів господарювання у сфері ЦЗ здійснюють постійне функціонування:

на регіональному рівні – відповідні комісії з питань ТЕБ та НС Автономної Республіки Крим, обласних **держадміністрацій та держадміністрацій** у мм. Києві та Севастополі;

на місцевому рівні – комісії з питань ТЕБ та НС районних держадміністрацій, міст у областях та районах, селищ;

на об'єктовому рівні – комісії з питань НС підприємств, установ та організацій незалежно від їх форми власності діяльності та підпорядкування.

Регіональні, місцеві та об'єктові комісії (залежно від рівня НС) здійснюють координацію і забезпечення дій органів управління та сил територіальної підсистеми у ході запобігання і реагування на НС або на загрозу її виникнення.

В окремих випадках для розслідування причин та надання допомоги в ліквідації наслідків НС рішенням органів управління, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання утворюються спеціальні регіональні, місцеві та об'єктові комісії з ліквідації наслідків НС.

До системи повсякденного управління територіальної підсистеми входять:

на регіональному рівні:

оперативно-чергові служби пунктів управління Київської та міських держадміністрацій;

оперативно-чергові служби центрів управління в надзвичайних ситуаціях територіальних органів ДСНС;

оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби територіальних органів центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (у разі їх утворення);

на місцевому рівні:

чергові служби райдержадміністрацій та виконавчих органів міських рад;

оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби територіальних органів центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (у разі їх утворення);

на об'єктовому рівні:

чергові (диспетчерські) служби підприємств, установ та організацій (у разі їх утворення).

Сили і засоби територіальних підсистем. До складу сил територіальних підсистем входять сили і засоби:

підрозділів (частин) Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту;

регіональні, комунальні, об'єктові аварійно-рятувальні служби та аварійно-рятувальні служби громадських організацій;
об'єктові та територіальні формування цивільного захисту;
об'єктові та територіальні спеціалізовані служби цивільного захисту;
добровільні формування цивільного захисту.

Усі сили та засоби ЦЗ територіальної підсистеми, які розташовані на території регіону, оперативно підпорядковуються відповідному керівнику територіального органу управління ДСНС.

Облік сил ЦЗ на регіональному рівні здійснюється її територіальними органами.

Для ліквідації наслідків НС можуть залучатися частини та підрозділи Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до вимог чинного законодавства.

Загальні та спеціальні функції органів управління територіальних підсистем єдиної державної системи цивільного захисту

Відповідно до затверджених Положень про територіальні підсистеми ЄДС ЦЗ їх органи управління забезпечують виконання загальних та спеціальних функцій в сфері ЦЗ.

Загальні функції органів управління територіальних підсистем полягають у:

реалізації загальнодержавних нормативно-правових актів, норм, правил та стандартів, впровадження та здійснення цільових програм, а також загальних критеріїв, спрямованих на забезпечення виконання функцій з питань ЦЗ;

розробці територіальних нормативно-правових актів, необхідних для функціонування територіальної підсистеми;

здійсненні моніторингу техногенно-екологічної безпеки та НС;

прогнозуванні та оцінці ризиків виникнення НС

організації планування заходів у сфері ЦЗ;

завчасному реагуванні на загрозу виникнення НС;

забезпеченні готовності органів управління та сил до дій у разі виникнення НС мирного та воєнного часу (організація навчання та практичної підготовки керівного складу);

організації захисту населення у разі виникнення НС мирного та воєнного часу (планування евакуації, забезпечення засобами індивідуального захисту, навчанні діям у НС);

розробці та впровадженні цільових програм та заходів в розділах програм соціального і економічного розвитку, спрямованих на попередження НС та зменшенні можливих матеріальних втрат у разі виникнення.

Спеціальні функції органів управління територіальних підсистем спрямовані на реалізацію державної політики щодо запобігання та оперативного реагування на НС, ліквідації негативних наслідків НС у мирний час та в особливий період.

Реалізація спеціальних функцій органів управління територіальних підсистем здійснюється у процесі організації ними негайного реагування на НС,

проведення АРНР, першочергового життєзабезпечення постраждалого населення шляхом залучення до виконання завдань сил ЦЗ територіальної підсистеми.

Розподіл основних обов'язків щодо здійснення спеціальних функцій у сфері ЦЗ на територіальному рівні визначаються у Положенні про територіальні підсистеми і на рівні обласних, місцевих територіальних управлінських структур за визначеними напрямками їх діяльності та згідно покладених завдань.

Основні засади взаємодії органів управління функціональних та територіальних підсистем єдиної державної системи цивільного захисту

З метою запобігання НС, своєчасного і ефективного реагування на НС у плановому порядку, а також під час проведення АРНР і ліквідації наслідків НС між функціональними та територіальними підсистемами організується взаємодія підпорядкованих їм органів управління та сил, а саме:

визначаються органи управління, які безпосередньо залучаються до ліквідації наслідків НС і взаємодіють в кризових ситуаціях, їх склад, кількість сил і засобів реагування на НС;

погоджується порядок спільних дій сил ЦЗ під час реагування на НС та ліквідації наслідків НС з визначенням основних завдань, місця, часу і способів їх виконання;

встановлюється порядок приведення в готовність і організації управління спільними діями органів управління з питань НС та сил у процесі виконання завдань.

здійснюється управління спільними діями органів управління та силами цивільного захисту під час виконання завдань за призначенням;

вирішуються питання всебічного забезпечення спільних заходів, що здійснюватимуться органами управління з питань НС та підпорядкованими їм силами, у тому числі взаємного надання допомоги транспортними, інженерними, матеріальними, технічними та іншими засобами;

Залежно від обставин, масштабу, характеру та можливого розвитку НС взаємодія організується:

на загальнодержавному рівні – Державною комісією з питань ТЕБ та НС та спеціальною урядовою комісією з ліквідації наслідків між органами управління і силами функціональних і територіальних підсистем;

на регіональному та місцевому рівні – регіональною або місцевою комісією з питань ТЕБ та НС між територіальними органами управління, їх силами, а також суб'єктами господарювання.

Взаємодія під час здійснення заходів щодо запобігання виникненню НС або ліквідації їх наслідків організовується через спеціально призначені оперативні групи або представників відповідних центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, які залучаються до здійснення таких заходів. Повноваження зазначених оперативних груп або представників визначаються відповідними центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування.

З метою запобігання виникненню НС, мінімізації їх можливих наслідків, організації узгодженого реагування сил ЦЗ на небезпечні події та НС між оперативно-черговими (черговими, диспетчерськими) службами ОВВ всіх рівнів та суб'єктів господарювання (у разі їх утворення) і оперативно-черговими службами ДСНС організовується обмін інформацією про загрозу або виникнення НС та хід ліквідації її наслідків у сфері відповідальності відповідної чергової служби.

РОЗДІЛ 8.

СИЛИ І ЗАСОБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ МІСЦЕВОГО РІВНЯ

Сили і засоби ЦЗ створюються та призначаються для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт у зонах НС та осередках ураження. Зокрема, для проведення АРНР, ліквідації наслідків НС техногенного та природного характеру місцевого рівня залучаються територіальні підрозділи державної оперативно-рятувальної та пожежно-рятувальної служби, сили об'єктової та місцевої ланки функціональних та територіальної підсистем ЄДС ЦЗ.

До складу сил і засобів місцевої ланки територіальної підсистеми ЄДС ЦЗ входять відповідні сили і засоби структурних утворень функціональних та територіальних підсистем, а саме:

- аварійно-рятувальні служби;
- спеціалізовані служби цивільного захисту місцевого рівня;
- пожежно-рятувальні підрозділи (частини);
- формування цивільного захисту;

Основними завданнями сил цивільного захисту Ланки є:

проведення робіт та вжиття заходів щодо запобігання НС на підпорядкованій території, захист населення і територій від них;

проведення АРНР у разі виникнення НС техногенного і природного характеру та в особливий період;

гасіння пожеж;

ліквідація наслідків НС за умов екстремальних температур, задимленості, загазованості, загрози вибухів, обвалів, зсувів, підтоплень, радіоактивного, забруднення хімічного та біологічного зараження, інших небезпечних проявів;

проведення робіт з життєзабезпечення постраждалих;

надання екстреної медичної допомоги постраждалим у районі НС і транспортування їх до закладів охорони здоров'я;

проведення аварійно-рятувального обслуговування об'єктів підвищеної небезпеки та окремих територій, на яких існує небезпека виникнення НС;

проведення відновлювальних робіт.

Організація діяльності аварійно-рятувальних служб місцевого рівня

Правові та організаційні засади створення та функціонування АРС визначаються статтями 22 та 23 Кодексу ЦЗ України.

Згідно з цим АРС поділяються на:

державні, регіональні, комунальні, об'єктові та громадських організацій;

спеціалізовані та неспеціалізовані;

професійні та непрофесійні.

АРС утворюються:

державні – центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері ЦЗ, іншими центральними ОВВ;

регіональні – місцевими органами державної влади в областях та місті Києві відповідно;

комунальні – органами місцевого самоврядування у місті, районі міста, селищі, селі;

об'єктові – керівником суб'єкта господарювання, що експлуатує об'єкти підвищеної небезпеки;

АРС громадських організацій – громадською організацією відповідно до закону.

АРС, що створені на професійній основі, є юридичними особами.

Спеціалізовані професійні АРС, діяльність яких пов'язана з організацією та проведенням гірничорятувальних робіт, є воєнізованими.

Непрофесійні об'єктові АРС створюються з числа інженерно-технічних та інших досвідчених працівників суб'єкта господарювання, які мають необхідні знання та навички у проведенні АРНР і здатні за станом здоров'я виконувати роботи в екстремальних умовах.

Метою діяльності служби є:

запобігання виникненню НС, мінімізація їх наслідків та захист населення і територій;

термінове реагування на НС техногенного та природного характеру, проведення аварійно-рятувальних робіт на об'єктах і територіях;

захист навколишнього природного середовища та локалізація зон впливу шкідливих і небезпечних факторів, що виникають під час аварій та катастроф.

Основними принципами діяльності АРС є:

пріоритетність завдань, пов'язаних з рятуванням життя і охороною здоров'я людей та збереженням довкілля;

безумовне надання переваги забезпеченню раціональної та превентивної безпеки життєдіяльності населення;

обов'язковість своєчасної реалізації заходів, спрямованих на запобігання виникненню НС техногенного та природного характеру і мінімізацію їх негативних наслідків;

ефективне і комплексне використання наявних сил і засобів, призначених для організації запобігання НС і реагування на них;

забезпечення комплексного обов'язкового аварійно-рятувального обслуговування об'єктів і територій, що знаходяться в зоні відповідальності служби;

взаємодія з іншими службами.

Працівники АРС поділяються на основних та допоміжних. До основних працівників АРС належать їх керівники, які організують та забезпечують готовність АРС до проведення АРНР, і рядові, що безпосередньо виконують ці роботи. До допоміжних працівників професійної служби належать працівники, які забезпечують її повсякденну діяльність.

Завдання і функції, організація та порядок повсякденної діяльності, конкретних АРС місцевого рівня та функціонування їх під час виконання завдань за призначенням визначається статутом АРС або положеннями про службу.

Статут або положення про службу розробляється на підставі Типового статуту (додаток В.1) або положення аварійно-рятувальної служби, затверджується відповідно місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання, які утворили службу, і є її основним керівним та організаційним документом.

Постановою Кабінету Міністрів від 17 серпня 2001 р. №1058 «Про затвердження Типового статуту державної аварійно-рятувальної служби» рекомендовано органам місцевого самоврядування, громадським організаціям, а також керівникам підприємств, установ та організацій усіх форм власності під час затвердження статутів (положень) АРС керуватися положенням Типового статуту державної АРС.

Державні, комунальні аварійно-рятувальні служби та аварійно-рятувальні служби громадських організацій набувають статусу юридичної особи з дня їх державної реєстрації у порядку, встановленому законом для державної реєстрації юридичних осіб. Статуту державних, комунальних АРС та АРС громадських організацій, що подаються державному реєстратору, погоджуються з центральним ОВВ, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері ЦЗ.

Основні завдання та функції аварійно-рятувальних служб

аварійно-рятувальне обслуговування на договірній основі (додаток В.2) суб'єктів господарювання та окремих територій, на яких існує небезпека виникнення НС;

подання місцевим ОВВ, органам місцевого самоврядування та суб'єктам господарювання пропозицій щодо поліпшення протиаварійного стану об'єктів господарювання і територій та усунення виявлених порушень щодо вимог дотримання техногенної безпеки;

невідкладне інформування керівників суб'єктів господарювання, які експлуатують об'єкти підвищеної небезпеки, про виявлення порушень вимог пожежної та техногенної безпеки на підпорядкованих об'єктах;

проведення АРНР, робіт з ліквідації наслідків НС у разі їх виникнення; виконання робіт із запобігання виникненню та мінімізації наслідків НС і щодо захисту від них населення і територій;

захист навколишнього природного середовища та локалізація зони впливу шкідливих і небезпечних факторів, що виникають під час аварій та катастроф;

забезпечення готовності своїх органів управління, сил і засобів до дій за призначенням;

пошук і рятування людей на уражених об'єктах і територіях, надання у можливих межах невідкладної, у тому числі медичної, допомоги особам, які перебувають у небезпечному для життя й здоров'я стані, на місці події та під час евакуації до лікувальних закладів;

ліквідація особливо небезпечних проявів НС в умовах екстремальних температур, задимленості, загазованості, загрози вибухів, обвалів, зсувів, затоплень, радіаційного та бактеріального зараження, інших небезпечних проявів;

контроль за готовністю об'єктів і територій, що ними обслуговуються, до проведення робіт з ліквідації наслідків НС;

участь у розробленні та погодженні планів локалізації і ліквідації аварій на об'єктах і територіях, що ними обслуговуються;

організація ремонту та технічного обслуговування аварійно-рятувальних засобів, розроблення та виробництво їх окремих зразків;

участь у підготовці працівників підприємств, установ та організацій і населення до дій в умовах НС.

АРС мають право на:

отримання від місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання інформації, необхідної для виконання покладених на службу завдань;

безперешкодний доступ на територію об'єктів для виконання АРНР, робіт з ліквідації наслідків НС;

встановлення вимог щодо додержання заходів безпеки для всіх осіб, які перебувають у зоні НС;

проведення під час ліквідації наслідків НС документування, кіно- і відео зйомки, фотографування та звукозапису;

тимчасову заборону або обмеження руху транспортних засобів і пішоходів поблизу та у межах зони НС.

Матеріально-технічне та фінансове забезпечення служб

Матеріально-технічне та фінансове забезпечення діяльності АРС здійснюється за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів, підприємств, установ, організацій, що створюють АРС, коштів від надання

додаткових платних послуг, а також добровільних внесків юридичних і фізичних осіб, інших не заборонених законодавством джерел.

Територіальні спеціалізовані служби цивільного захисту місцевого рівня

Згідно з статтями 22 та 25 Кодексу ЦЗ України для проведення спеціальних робіт та забезпечення заходів ЦЗ місцевими ОВВ, органами місцевого самоврядування на базі профільних підприємств, установ, організацій, з залученням фахівців певної спеціальності, техніки і майна спеціального призначення утворюються спеціалізовані служби ЦЗ.

Спеціалізовані служби ЦЗ це – позаштатні служби (підрозділи) відповідної функціональної спрямованості у складі сил ЦЗ, а саме: **енергетики, захисту сільськогосподарських тварин і рослин, зв'язку і оповіщення, протипожежні, торгівлі та харчування, технічні, транспортного забезпечення, охорони громадського порядку.**

Як правило, територіальні спеціалізовані служби ЦЗ місцевого рівня (далі – спеціалізовані служби ЦЗ) утворюються за територіально-функціональним принципом шляхом об'єднання об'єктових спеціалізованих служб ЦЗ у відповідну спеціалізовану службу або на базі окремої спеціалізованої організації, управління, об'єднання, акціонерного товариства.

Порядок утворення, основні завдання та функції

Нормативно-правовими засадами діяльності спеціалізованих служб ЦЗ є Кодекс ЦЗ України, Положення про ЄДС ЦЗ, розпорядження місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, накази керівників підприємств, установ і організацій та відповідне Положення про спеціалізовану службу.

Порядок утворення та функціонування спеціалізованих служб ЦЗ визначається Положенням про спеціалізовані служби ЦЗ, яке затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 08.07.2015 р. №469 (додаток В.3).

Положенні про спеціалізовану службу ЦЗ визначаються загальні принципи створення, основні завдання і функції, обов'язки та права служби, планування та функціонування діяльності спеціалізованих служб, організація управління службою, порядок матеріально-технічного забезпечення та фінансування.

Варіант типового Положення про територіальну спеціалізовану ЦЗ місцевого рівня представлено у додатку В.4. Положення затверджується керівником ланки територіальної підсистеми ЄДС ЦЗ за погодженням з місцевим органом управління з питань НС та відповідною службою вищого рівня.

Утворення спеціалізованої служби ЦЗ місцевого рівня здійснюється згідно з розпорядженням керівника територіальної підсистеми та відповідним наказом посадової особи, яка утворює службу.

За недостатності або відсутності необхідної бази однієї галузі (одного від органів місцевого самоврядування) до складу служб включають інші підприємства, установи, організації, об'єднання, служби, формування та підрозділи, що працюють на даній території (незалежно від їх форм власності, господарювання та підпорядкування) і які за своїми функціями та повсякденною сферою діяльності відповідають основним завданням, покладеним на спеціалізовану службу.

За неможливості або недоцільності створення служби місцевого рівня, але за необхідності виконання окремих її завдань, на базі наявних підприємств, установ, організацій тощо, за умови їх відповідності вищезазначеним вимогам та характерним функціям, створюється необхідна кількість формувань або підрозділів формувань служби з покладанням на них зазначених завдань та підпорядкуванням їх відповідній регіональній спеціалізованій службі ЦЗ вищестоящего рівня.

Реорганізація та ліквідація служб відбувається у відповідності з розпорядженнями керівників місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування згідно з чинним законодавством.

Основними завданнями та функціями територіальної спеціалізованої служби ЦЗ місцевого рівня є:

організація та планування заходів діяльності відповідно до профілю служби на місцевому рівні;

виконання завдань забезпечення заходів ЦЗ та захисту населення і територій від наслідків НС за призначенням;

організація та проведення навчань командно-начальницького та працівників з метою підготовки служби до дій у НС за призначенням.

постійний моніторинг та оцінка техногенно-екологічної обстановки і урахування її у своїй діяльності;

управління підпорядкованими силами та засобами, організація та координація їх повсякденної діяльності і підготовки до дій за призначенням.

За сферою діяльності місцева територіальна спеціалізована служба ЦЗ відповідно до покладених завдань здійснює наступне:

бере участь у розробленні планів реагування на НС та ЦЗ району на особливий період;

забезпечує виконання заходів ЦЗ за умов функціонування служби у режимі НС та у особливий період;

організує підготовку, контроль готовності органів управління служб, їх ланок, груп, команд до дій за призначенням та їх всебічного забезпечення;

забезпечує та проводить навчання за програмою спеціальної підготовки фахівців певної спеціальності, які входять до складу спеціалізованої служби;

підтримує у готовності техніку і майно спеціального призначення до вирішення завдань ЦЗ у мирний час та в особливий період;

готує пропозиції для прийняття рішення на проведення спеціальних робіт і заходів ЦЗ та їх забезпечення під час ліквідації наслідків НС та управління підрозділами спеціалізованої служби, що залучаються до таких робіт;

організує та підтримує взаємодію з відповідними органами управління та силами ЦЗ функціональних і територіальних підсистем, їх ланок під час ліквідації наслідків конкретних НС;

створює та поповнює матеріальні та інші ресурси служби.

Органи управління, сили і засоби

Загальне керівництво спеціалізованою службою ЦЗ місцевого рівня покладається на керівника місцевої ланки територіальної підсистеми та його першого заступника – заступника голови комісії з питань ТЕБ та НС.

Безпосередньо спеціалізовану службу ЦЗ очолює і здійснює її керівництво - начальник служби або його заступник – керівник спеціалізованої профільної організації або суб'єкта господарювання (управління, служби, відділу, підприємства), що реалізує свою діяльність на території району, міста, селища.

Призначення начальника служби узгоджується з управлінням або відділом з питань НС району. Організаційна структура місцевої територіальної спеціалізованої служби ЦЗ визначається начальником служби залежно від наявності сил і засобів на підпорядкованій території.

Начальником служби формується штаб служби, до складу якого входять групи: оперативного планування, узагальнення та збору інформації, з питань ліквідації аварій, матеріального забезпечення та ін., які підпорядковуються начальнику служби і керівнику штабу.

Штаб спеціалізованої служби цивільного захисту є основним робочим органом управління начальника служби і створюється із числа відповідальних працівників та посадових осіб структурних підрозділів виконавчого органу, об'єднання, підприємства, установи та організації, на базі якої (якого) цю службу створено, без звільнення зазначених осіб від виконання своїх штатних функціональних обов'язків за займаною посадою.

Начальник штабу служби ЦЗ призначається (за поданням начальника служби) відповідним розпорядженням керівника ланки з числа перших заступників (заступників) посадової особи, яка призначена начальником цієї служби, або, як виняток, із числа керівників структурних підрозділів ОВВ, підприємств, установ, організацій та об'єднань, які входять до складу служби.

Організаційну структуру та чисельність працівників штабу служби ЦЗ затверджує керівник місцевої ланки територіальної підсистеми за поданням начальника цієї служби на основі обґрунтованих пропозицій відповідного постійно діючого структурного підрозділу суб'єкта господарювання, на базі якого створена служба.

На вищезазначений постійно діючий структурний підрозділ (орган управління) уповноважений у справах ЦЗ, покладається безпосереднє повсякденне керівництво діяльністю служби цивільного захисту. Чисельність штатних працівників цього підрозділу визначається відповідно до вимог п. 2 ст. 20 Кодексу ЦЗ України.

Начальник місцевої територіальної спеціалізованої служби ЦЗ відповідно до покладених завдань:

- здійснює керівництво підпорядкованою службою;
- розробляє План дій служби ЦЗ з організації забезпечення заходів ЦЗ району;
- бере участь у розробці плану евакуації населення району;
- проводить розрахунки щодо необхідності створення спеціалізованих формувань, необхідних для вирішення покладених на службу завдань;
- визначає можливості формувань у виконанні АРНР, їх організаційно-штатну структуру, потрібну чисельність особового складу, техніки, матеріально-технічних запасів;
- бере участь у підготовці особового складу до дій у НС з метою відпрацювання практичних навичок щодо виконання покладених завдань;
- бере участь у розробці та удосконаленні системи управління службою;
- бере участь в плануванні забезпечення підпорядкованої служби та необхідними матеріально-технічними засобами та оснащенням;
- підтримує необхідну взаємодію з органами управління ланки та іншими службами ЦЗ;
- готує пропозиції для прийняття рішень на проведення аварійно-рятувальних робіт та участь в них підпорядкованих служб ЦЗ та спеціалізованих (невоєнізованих) формувань;
- бере участь у плануванні заходів служби в особливий період;
- забезпечує організацію виконання інших спеціальних заходів, що передбачаються в Положенні про конкретну службу;

Начальник спеціалізованої служби ЦЗ у межах своїх повноважень та компетенції має право:

- приймати рішення, видавати накази, розпорядження, директиви, вказівки та інструкції з питань ЦЗ, виконання завдань і функціонування служби, обов'язкові для виконання всіма підпорядкованими інстанціями;
- впроваджувати в установленому порядку План дій органів управління та сил служби;
- здійснювати контроль за роботою, проводити комплексні та інші перевірки стану ЦЗ і готовності до дій за призначенням підпорядкованих інстанцій, а також комплексні, штабні та командно-штабні навчання і тренування з цих питань;
- отримувати від місцевого ОВВ, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання інформації, необхідної для проведення відповідних робіт з ліквідації наслідків НС;
- на безперешкодний доступ на об'єкти господарювання і їх територію для забезпечення заходів під час виконання АРНР, робіт з ліквідації наслідків НС силами і засобами служби;
- встановлювати вимоги щодо дотримання заходів безпеки для всіх осіб, які перебувають у зоні НС.
- здійснювати інші повноваження, які не виходять за межі його компетенції та сфери діяльності.

Враховуючи вище, органи управління службою мають забезпечувати:

своєчасне здійснення забезпечення заходів ЦЗ, які сприяють підвищенню стійкості роботи підприємств, установ та організацій, підпорядкованих службі, в умовах надзвичайних ситуацій і в особливий період;

успішне вирішення завдань, покладених на службу, а також приведення в готовність сил і засобів служби до дій щодо забезпечення рятувальних та інших невідкладних робіт у зонах НС і в осередках ураження в особливий період;

своєчасне доведення до виконавців завдань щодо застосування сил і засобів служби в умовах обстановки, яка складається;

керівництво і контроль за виконанням поставлених завдань, надання виконавцям всебічної допомоги;

безперервну та чітку взаємодію сил служби та обмін базами даних з органами управління, уповноваженими у справах ЦЗ, органами військового командування та військовими частинами, іншими спеціалізованими службами ЦЗ, у ході спільного виконання завдань;

своєчасне маневрування силами та засобами служби у разі необхідності вирішення раптових завдань, що виникають.

Характеристика діяльності конкретних місцевих територіальних спеціалізованих служб ЦЗ надано у додатках В.5–17.

Основними силами спеціалізованої служби ЦЗ є:

формування спеціалізованої служби ЦЗ;

Формування спеціалізованої служби ЦЗ створюються для виконання своїх спеціальних завдань у надзвичайних ситуаціях та у особливий період. Організаційно формування служби складаються із загонів, команд, груп, ланок, та інших підрозділів, залежно від своєї специфіки.

Зазначені формування створюються на основі обґрунтування їх необхідності розрахунками, у яких враховуються характер та обсяги завдань у НС, наявність людських ресурсів, необхідних спеціалістів, техніки, матеріальних засобів, а також місцеві умови тощо. Чисельність формувань визначається з урахуванням чисельності працюючого персоналу в мирний та воєнний час.

Для забезпечення заходів ЦЗ з ліквідації наслідків НС техногенного та природного характеру у мирний час частина формувань служби (для кожної служби встановлюється окремо) утримується у підвищеній готовності.

Кількість таких формувань визначається рішенням керівника місцевої ланки територіальної підсистеми. Терміни приведення їх у готовність до дій за призначенням не повинні перевищувати 6–8 годин з часу надходження відповідного розпорядження.

Засобами спеціалізованої служби цивільного захисту є:

спеціальне обладнання, агрегати, механізми, спеціальна та інша техніка, що використовуються у виробництві, передбачена табелями та

штатами формувань служби, і не підлягає поставкам до Збройних Сил України згідно з мобілізаційними планами;

табельна техніка та майно відповідно до номенклатури, затвердженої згідно з законодавством, (індивідуальні засоби захисту, радіометрична та дозиметрична апаратура, засоби та прилади хімічної розвідки, засоби зв'язку та оповіщення, інженерне, медичне та інше майно тощо).

Облік забезпеченості (укомплектованості) формувань особовим складом, табельною технікою та майном ведеться штабами спеціалізованої служби ЦЗ (постійно діючими структурними підрозділами, органами управління, штатними працівниками) всіх рівнів (від міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади до об'єкта включно).

Планування та організація діяльності, режими функціонування

Основою організації діяльності та управління спеціалізованою службою ЦЗ є План дій органів управління та сил служби та рішення, що приймаються її начальниками служб у ході здійснення забезпечення заходів ЦЗ, а також розпорядчі акти вищестоящих органів управління.

Забезпечення планової діяльності служби здійснюється шляхом розробки планових документів служби:

плану дій органів управління та сил спеціалізованої служби ЦЗ;

плану розвитку та удосконалення служби;

інших документів, необхідних для забезпечення діяльності служби.

План дій узгоджується з начальником управління з питань НС і затверджується начальником служби.

План вводиться в дію у разі загрози або виникненні НС рішенням начальника служби та періодично коригується (не менше 1-го разу у півроку), про що робиться відмітка на листі коригування.

Підрозділи, що входять в службу, виконують завдання за своїм головним призначенням, перебуваючи в готовності до виконання завдань, що передбачені планом дій.

Спеціалізовані служби ЦЗ місцевого рівня, як складові сил ЄДС ЦЗ, функціонують залежно від масштабів і особливостей НС, що прогнозуються або виникають у режимах функціонування ЄДС ЦЗ.

Утримання та приведення в готовність сил та засобів служби покладається на начальника служби, який здійснює контроль за діяльністю спеціалізованої служби в режимах повсякденній діяльності, підвищеної готовності, надзвичайної ситуації та в особливий період.

Фінансування та матеріальне забезпечення

Матеріально-технічне та фінансове забезпечення служби здійснюється за рахунок коштів державного та місцевого бюджету, коштів суб'єктів господарювання, інших не заборонених законодавством джерел.

Формування цивільного захисту місцевого рівня, їх основні функції та завдання, структура і діяльність формувань

Формування цивільного захисту являють собою позаштатні підрозділи, що входять до складу сил ЦЗ та утворюються як пости, ланки, групи, бригади, колони, команди та загони на непрофесійній основі з метою їх застосування у сфері ЦЗ для проведення великих обсягів робіт з ліквідації наслідків НС.

Формування ЦЗ місцевого рівня є однією з складових сил ЄДС ЦЗ, на які покладаються проведення робіт та вжиття заходів щодо запобігання НС, захисту населення і територій від них, забезпечення проведення АРНР.

Порядок створення формувань цивільного захисту місцевого рівня

Правові засади щодо порядку створення, завдань та функцій формувань ЦЗ визначено та затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2013 р. № 787.

Залежно від призначення формування ЦЗ можуть бути рятувальні, аварійно-відновлювальні, аварійно-технічні, пожежні, інженерні, медичні, транспортні, ремонтні, а також формування радіаційного і хімічного спостереження, санітарної обробки людей, спеціальної обробки майна, одягу та транспорту, матеріально-технічного та продовольчого забезпечення, зв'язку, захисту сільськогосподарських тварин та рослин, обслуговування захисних споруд ЦЗ та інші.

Територіальні формування ЦЗ місцевого рівня утворюються шляхом об'єднання об'єктових формувань ЦЗ на відповідній території, у тому числі, за згодою центральних органів виконавчої влади, до сфери управління яких належать суб'єкти господарювання, що їх утворили:

Органи управління територіальних формувань ЦЗ місцевого рівня утворюються суб'єктами господарювання, що належать до сфери управління місцевих органів виконавчої влади або перебувають у комунальній власності.

Відповідно об'єктові формування ЦЗ утворюються суб'єктами господарювання, які мають чисельність працюючого персоналу понад 50 осіб та володіють транспортною, будівельною, комунальною, медичною, пожежною та іншою спеціальною технікою і відповідають одній з таких умов:

віднесені до відповідної категорії цивільного захисту (особливої важливості, першої або другої категорії);

мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави та (або) продовжують свою виробничу діяльність в особливий період;

експлуатують об'єкти підвищеної небезпеки або потенційно небезпечні об'єкти.

Зазначені формування призначені для проведення значних обсягів робіт з ліквідації наслідків НС на територіях та об'єктах, у тому числі, що виникли внаслідок воєнних (бойових) дій чи терористичних актів, а також для проведення відновлювальних робіт, які потребують залучення великої кількості населення і техніки.

За рішенням Ради міністрів Автономної Республіки Крим, центрального органу виконавчої влади, місцевої державної адміністрації, органу місцевого самоврядування під час загрози або виникнення надзвичайних ситуацій для проведення допоміжних робіт із запобігання або ліквідації наслідків таких ситуацій утворюються добровільні формування цивільного захисту.

Правовими засадами діяльності добровільних формувань цивільного захисту є Кодекс ЦЗ України (ст.27) та Положення про добровільні формування ЦЗ, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2013 р. № 616.

До добровільних формувань цивільного захисту залучаються громадяни на добровільних засадах.

Громадяни, які виконують завдання із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у складі добровільного формування цивільного захисту, зобов'язані:

виконувати завдання та обсяг робіт, визначені залежно від характеру НС;

дотримуватися заходів безпеки під час виконання завдань із запобігання та ліквідації наслідків НС, правил поведінки в зоні надзвичайної ситуації;

вивчати способи захисту від НС, надання домедичної допомоги, правила користування засобами захисту.

Добровільні формування цивільного захисту мають право:

на отримання від місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання та АРС, що працюють у зоні надзвичайної ситуації, інформації, необхідної для проведення заходів і робіт із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;

на безперешкодний доступ на об'єкти суб'єктів господарювання і їх територію для виконання АРНР, робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

вимагати додержання заходів безпеки від усіх осіб, які перебувають у зоні надзвичайної ситуації.

Громадяни, які виконують завдання із запобігання або ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у складі добровільного формування цивільного захисту, мають право на:

отримання інформації про надзвичайну ситуацію та про заходи необхідної безпеки;

забезпечення і використання під час виконання завдань із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайної ситуації засобів індивідуального захисту;

відшкодування шкоди, заподіяної їхньому життю, здоров'ю під час виконання завдань із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;

медичну допомогу та медико-психологічну реабілітацію у разі отримання фізичних та психологічних травм під час виконання завдань із запобігання та ліквідації наслідків НС.

З метою виконання окремих функцій у сфері цивільного захисту можуть утворюватися громадські організації.

Громадські організації залучаються на добровільних або договірних засадах до робіт із запобігання та ліквідації наслідків НС за наявності в учасників ліквідації відповідного рівня підготовки.

Основні завдання територіальних формувань цивільного захисту

Основні завдання територіальних формувань ЦЗ визначаються з урахуванням наявної спеціальної техніки, майна та підготовлених працівників і можуть включати:

проведення АРНР з ліквідації НС (крім аварійно-рятувального обслуговування суб'єктів господарювання та окремих територій), у тому числі ситуацій, що виникли внаслідок бойових дій або терористичних актів;

проведення відновлювальних робіт, що потребують залучення великої кількості людей і техніки у мирний час та в особливий період;

здійснення заходів щодо життєзабезпечення населення, яке постраждало від НС, бойових дій або терористичних актів;

виконання робіт з локалізації зони впливу шкідливих і небезпечних факторів, що виникають під час аварійних ситуацій і аварій на об'єктах підвищеної небезпеки;

гасіння великих пожеж;

проведення спеціальної обробки техніки, будівель, майна, територій та санітарної обробки людей;

інженерне, транспортне, матеріально-технічне забезпечення заходів цивільного захисту;

забезпечення функціонування системи зв'язку ЦЗ;

обслуговування захисних споруд ЦЗ.

Відповідно до покладених на них завдань основними функціями формувань цивільного захисту є:

проведення загальної та спеціальної розвідки у зоні надзвичайної ситуації;

пошук, рятування та надання домедичної допомоги постраждалим;

здійснення заходів щодо локалізації надзвичайних ситуацій, у тому числі тих, що виникли внаслідок воєнних (бойових) дій або терористичних актів;

рятування матеріальних та культурних цінностей;

здійснення заходів щодо відновлення роботи пошкоджених об'єктів життєзабезпечення населення;

санітарне очищення та знезараження території.

Функції конкретних формувань ЦЗ визначаються в положеннях про ці формування.

Структура формувань цивільного захисту. Застосування формувань цивільного захисту у мирний час та особливий період

Організаційна структура територіальних формувань ЦЗ, порядок їх оснащення технікою і майном визначаються в положеннях, що розробляються на основі Примірного положення про формування цивільного захисту, затвердженого у встановленому законодавством порядку центральним органом виконавчої влади.

Положення для формувань місцевого рівня затверджуються місцевими держадміністраціями, міськими радами у містах обласного значення, для об'єктових формувань – керівниками суб'єктів господарювання, які ці формування створили.

Методичне керівництво та контроль за утворенням формувань цивільного захисту здійснює ДСНС.

Залучення формувань цивільного захисту до дій за призначенням здійснюється згідно з планами реагування на надзвичайні ситуації, планами взаємодії органів управління та сил цивільного захисту у разі виникнення надзвичайних ситуацій, планами локалізації і ліквідації наслідків аварії, а також планами цивільного захисту на особливий період.

Рішення про залучення об'єктових формувань цивільного захисту до дій за призначенням приймають керівники суб'єктів господарювання, які утворили ці формування.

Рішення про залучення територіальних формувань цивільного захисту до дій за призначенням приймають відповідно Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві держадміністрації та міські ради у містах обласного значення, які утворили ці формування.

Комплектування формувань цивільного захисту працівниками та технічними засобами

До формувань ЦЗ на добровільній основі залучаються працівники суб'єктів господарювання, які здатні за станом здоров'я виконувати роботи в умовах надзвичайної ситуацій, у тому числі чоловіки віком від 18 до 60 років та жінки – від 18 до 55 років, за винятком вагітних жінок, жінок, які мають дітей віком до 8 років, інвалідів I та II групи, та осіб, що входять до складу професійних АРС (далі – працівники).

У разі призову працівників на військову службу під час мобілізації формування цивільного захисту укомплектовуються працівниками, які не призначені для служби у Збройних Силах, інших військових формувань,

правоохоронних органів спеціального призначення та Державної спеціальної служби транспорту, а також не залучені до роботи в оборонній сфері та сфері забезпечення життєдіяльності населення.

Призначення працівників до формувань ЦЗ та керівників цих формувань здійснюється відповідно до укладеного трудового договору суб'єктом господарювання згідно з рішенням про утворення таких формувань.

Чисельність працівників, які призначаються до складу формувань ЦЗ, не повинна перевищувати 10–15 відсотків загальної чисельності працюючих на підприємстві, в установі та організації.

Обов'язки керівного складу та працівників формувань цивільного захисту

Виконання завдань ЦЗ, поставлених перед керівним складом та працівниками формувань, у значній мірі, залежить від рівня підготовки і оснащення формувань технікою і засобами, готовності їх до дій у НС, вміння керування їх діями керівним складом формувань (загонів, підрозділів, ланок, груп, постів та ін.), організації взаємодії формувань та їх структурних підрозділів.

Командир формування є безпосереднім начальником особового складу формування і несе персональну відповідальність за спеціальну та морально-психологічну підготовку, готовності працівників формувань до виконання поставлених завдань. Командир формування підпорядковується вищому органу управління та її начальнику.

Основними завданнями, що покладаються на командира формування є підтримка дієздатності формування та своєчасне приведення формування у готовність у разі виникнення НС, організація злагодженої роботи всіх ланок формування та їх працівників під час виконання робіт.

Згідно з покладеними завданнями командир формування зобов'язаний:

знати структуру і забезпечувати організацію управлінням підпорядкованим формуванням з урахуванням його можливостей та призначення;

відповідати за порядок забезпечення та комплектування формування технікою, спеціальним майном, засобами індивідуального захисту;

підтримувати необхідний рівень підготовки, підвищувати моральні та ділові якості підлеглих;

постійно вдосконалювати особисту підготовку з питань ЦЗ, організувати та проводити заняття, навчання та тренування з особовим складом формування;

вміло керувати роботою формування, постійно підтримувати взаємодію з іншими формуваннями ЦЗ (під час проведення АРНР);

рішуче та енергійно добиватися виконання поставлених завдань, підтримувати ініціативу виконавців, у випадку необхідності, самостійно

приймати рішення залежно від перебігу подій та виникаючих обставин;

контролювати заходи виконання заходів безпеки у роботі з технікою, під час маршу, а також своєчасно приймати заходи щодо захисту від вторинних факторів ураження;

вивчати разом з працівниками формування засоби індивідуального захисту, прилади радіаційної, хімічної розвідки та дозиметричного контролю, заходи з проведення знезараження та санітарної обробки людей;

здійснювати контроль за належним використанням, утриманням та зберіганням майна, спеціальної техніки, періодично особисто перевіряти їх справність та зберігання;

постійно заохочувати смілі, розумні та ініціативні дії підлеглих.

Особи, які зараховані у склад формувань ЦЗ зобов'язані :

проходити навчання у групах підготовки з ЦЗ;

брати участь в тренуваннях та навчаннях ЦЗ;

утримувати закріплену за ними техніку, майно та інструмент у справному стані;

знати стан техногенної безпеки на території району;

знати обстановку на потенційно-небезпечних об'єктах та об'єктах підвищеної небезпеки на підпорядкованих територіях;

підвищувати свою професійну, фізичну та морально-психологічну підготовку;

брати участь в рятувальних роботах, виконувати інші завдання, які покладені на формування ЦЗ.

Працівники зобов'язані:

виконувати визначені завдання залежно від характеру НС;

дотримуватися під час проведення аварійно-відновлювальних робіт заходів безпеки, правил поведінки в зоні НС;

навчатися діям в умовах загрози і виникнення НС, а також оволодівати навичками надання першої допомоги потерпілим, користування засобами індивідуального і колективного захисту.

Працівники мають право на:

отримання інформації про НС та заходи необхідної безпеки;

забезпечення під час проведення аварійно-відновлювальних робіт засобами індивідуального захисту та спеціальним одягом;

інші права, визначені у Кодексі цивільного захисту України.

Умови виконання працівниками покладених на них обов'язків, а також порядок їх заохочення обумовлюються у колективних договорах, укладених суб'єктами господарювання, і визначаються окремими наказами їх керівників.

Готовність формувань до дій

Підготовка формувань ЦЗ організовується і здійснюється згідно з Порядком підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту затвердженим постановою Кабінету Міністрів України

від 26 червня 2013 р. № 443, Порядком здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. № 444.

Навчання та практична підготовка керівного складу та працівників формувань здійснюється відповідно до щорічних планів комплектування з навчання керівного складу та фахівців, згідно з щорічними планами основних заходів ЦЗ функціональних та територіальних підсистем і організаційно-методичних вказівок з підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях, які затверджуються відповідно центральними ОВВ, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими держадміністраціями.

Організація захисту особового складу формувань у ході виконання завдань за призначенням

Облік працівників, а також техніки і майна, визначених для використання під час проведення аварійно-відновлювальних робіт, ведеться суб'єктами господарювання, що утворили формування.

За працівниками закріплюються визначені для використання під час проведення аварійно-відновлювальних робіт техніка і майно суб'єктів господарювання, що утворили формування, в обсягах, передбачених у положеннях про відповідне формування.

Забезпечення формувань цивільного захисту засобами індивідуального захисту, приладами радіаційної і хімічної розвідки та дозиметричного контролю здійснюється відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2002 р. № 1200 «Про затвердження Порядку забезпечення населення і працівників формувань та спеціалізованих служб цивільного захисту засобами індивідуального захисту, приладами радіаційної та хімічної розвідки, дозиметричного і хімічного контролю»

Перелік та форми документів з організації діяльності формувань ЦЗ представлено у додатку В.18.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Кодекс Цивільного захисту населення України. 2013.
2. Стеблюк М. І. Цивільна оборона та цивільний захист : підручник / М. І. Стеблюк. – 3-тє вид., стер. – К. : Знання, 2013. – 487 с.
3. Бикова О.В. Основи цивільного захисту : навч. посіб. / О. В. Бикова, О. В. Болієв, Д. М. Деревинський, В. Н. Єлісеєв та ін. – К. : 2008. – 223 с.
4. Михайлюк В. О. Цивільна безпека : навч. посіб. / В. О. Михайлик, Б. Д. Халмурадов. – К. : Центр учб. літ-ри, 2008. – 158 с.
5. Осипенко С. І. Організація функціонального навчання у сфері цивільного захисту : навч. посіб. / С. І. Осипенко, А. В. Іванов. – К., 2008. – 286 с.
6. Русаловський А. В. Цивільний захист : навч. посіб. / А. В. Русаловський, В. Н. Вендичанський ; за наук. ред. О. І. Запорожця. – К. : АМУ, 2008. – 250 с.
7. Сусло С. Т. Цивільний захист : навч. посіб. / С. Т. Сусло, В. М. Заплатинський, Г. М. Харамда ; за ред. проф. М. О. Біляковича. – К. : Арістей, 2007. – 386 с.

Додаткова

8. Бегун В. В. Культура безпеки на ядерних об'єктах України : учебн. пособие. / В. В. Бегун, С. В. Бегун, С. В. Широков та ін. – К. : НТУУ КПИ, 2009. – 363 с.
9. Гончарук В. Є. Оцінка обстановки у надзвичайних ситуаціях : навч. посіб. / В. Є. Гончарук, С. І. Качан, С. М. Орел та ін. – Львів : Вид-во НУ «Львів. політехніка», 2004. – 136 с.
10. Довідник з цивільної оборони (з питань захисту населення і територій у надзвичайних ситуаціях мирного часу) / за ред. Г. Г. Міговича. – К. : Укртехногрупа, 2001. – 288 с.
11. Збірник нормативно-правових актів з питань надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру / під заг. ред. В. В. Дурдинця ; Вип. 3. – К. : Чорнобильінтерінформ, 2001. – 532 с.
12. Зеркалов Д. В. Цивільний захист : конспект лекцій для напряму підготовки 6.030503 «Міжнародна економіка» / Д. В. Зеркалов. – [Електрон. ресурс] : Режим доступу : www.zerkalov.kiev.ua/node/14.
13. Зеркалов Д. В. Екологічна безпека: управління, моніторинг, контроль : навч. посіб. / Д. В. Зеркалов. – К. : КНТ, 2007. – 412 с. [Електрон. ресурс] : Режим доступу : <http://www.zerkalov.kiev.ua/node/14>.
14. Методичні вказівки з курсу «Цивільна оборона» для студентів магістратури денної форми навчання / уклад. : О. І. Бабенко, Р. І. Черевко. – К. : КДЕУ, 1997. – 136 с.
15. Мігович Г. Г. Сильнодіючі отруйні речовини / Г. Г. Мігович та ін. – К.

: Укртехногрупа, 2001. – 150 с.

16. Надзвичайні ситуації та цивільний захист населення : навч. посіб. / за ред. С. П. Сонько. – Львів : Магнолія Плюс. – 2006. – 232 с.

17. Норми радіаційної безпеки України (НРБУ–97). – К. : Відділ поліграфії Укр. центру держсанепіднагляду МОЗ України, 1998. – 125 с.

18. Цивільна оборона : підручник / О. П. Депутат, І. В. Коваленко, І. С. Му-жик ; за ред. П. І. Кашина. – Львів : Вид-во «Василькевич К.І.», 2005. – 340 с.

19. Цивільний захист України : Кодекс України від 02.10.2012 № 5403-VI. – [Електрон. ресурс] : Офіц. веб-сайт ВР України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.

20. Цивільний захист : лекції 1–5 для студентів, що навчаються по програмі «спеціаліст», «магістр». – [Електрон. ресурс] : Режим доступу : <http://www.zerkalov.org/node/3002>.

21. Шоботов В. М. Цивільна оборона : навч. посіб. / В. М. Шоботов. – К. : Центр навч. літ-ри, 2006 – 438 с.

Інформаційні ресурси

Перелік офіційних Інтернет-ресурсів, рекомендованих до використання при підготовці до семінарських занять і при виконанні самостійної роботи наведено в таблиці 9.

Таблиця 9

Перелік офіційних Інтернет-ресурсів, рекомендованих до використання при підготовці до семінарських занять і виконанні самостійної роботи

№ з/п	Назва Інтернет-ресурсу	Електронна адреса Інтернет-ресурсу
1.	Веб-сайт Верховної Ради України	http://rada.gov.ua
2.	Офіційне Інтернет-представництво Президента України	http://www.president.gov.ua/
3.	Кабінет Міністрів України	http://www.kmu.gov.ua/
4.	Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України	http://www.mon.gov.ua , www.osvita.com
5.	Міністерство екології та природних ресурсів України	http://www.menr.gov.ua/
6.	Рада національної безпеки і оборони України	http://www.rainbow.gov.ua/
7.	Постійне представництво України при ООН	http://www.uamission.org/
8.	Український інститут досліджень навколишнього середовища і ресурсів при Раді національної безпеки і оборони України	www.eriukrtel.net
9.	Офіційний сайт Державної служби України з промислової безпеки, охорони праці та	http://www.dnop.kiev.ua

	гірничого нагляду (Держгірпромнагляд)	
10.	Офіційний сайт Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України	http://www.social.org.ua
11.	Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)»	http://www.nau.ua